ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ. ЦАНА—PRICE $ 1.25

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
Post address: Bielarus, P.O. Box 178, Jamaica, N.Y. 11432

Год XXXIII № 315 Нью Ёрк — студзень — 1984 — January — New York Vol. XXXIII № 315

АНТОН ЛУЦКЕВІЧ

(На 100-годзьдзе ад нараджэньня)

Адзін зь першых вялікіх юбілеяў сёлетняга году — 100-годзьдзе ад нарадзінаў выдатнага дзеяча беларускага нацыянальнага руху, публіцыста, літаратурнага крытыка й дзяржаўна-палітычнага лідэра — Антона Луцкевіча.

Нарадзіўся Антон Луцкевіч, як падае ў біяграфічнай даведцы пра яго Беларуская Савецкая Энцыкляпэдыя (т. 6, 1972 г.), 31 студзеня 1884 г. ў горадзе Шаўлі Ковенскае губэрні. Памёр-жа (фактычна, загінуў, як палітычны вязень) у 1946 годзе. Месца сьмерці БелСЭ не падае, але, як пісала пра гэта ў вялікім артыкуле ,прысьвечаным Антону Луцкевічу, Аляксандра Бэргман, памёр ён у ваколіцах гор. Сяміпалацінску, гэта значыцца, на выгнаньні ў Казахстане..

Артыкул А. Бэргман зьявіўся дзесяць гадоў таму ў варшаўскім квартальніку „Пшэглёнд гісторычны" (у чацьвертым нумары за 1974 год) і становіць тымчасам найпаўнейшую крыніцу біяграфічных вестак пра Антона Луцкевіча.

Антонаў бацька, Іван Луцкевіч, піша А. Бэргман, паходзіў із старое беларускае сям'і гэрбу Навіна, быў ахвіцэрам ,гэроем Севастопальскае вайны. Калі Антон нарадзіўся, бацька ягоны працаваў чыгуначным урадаўцам (адсюль і цьверджаньне ў БелСЭ: „Зь сям'і чыгуначніка".).

Па сканчэньні менскае гімназіі, у 1902 г., Антон разам із сваім старэйшым братам Іванам падаўся на навуку ў Пецярбург на прыродаведу. Там зь ініцыятывы братоў Луцкевічаў паўстаў Беларускі Гуртток Народнае Асьветы, а неўзабаве, увосень 1903 г., і першая беларуская палітычная арганізацыя — Беларуская Рэвалюцыйная Грамада, перайменаваная ўзімку таго-ж году ў Беларускую Сацыялістычную Грамаду (БСГ). Партыя гэтая павяла змаганьне з царскім самаўладзтвам за самавызначэньне Беларусі, галоўна шляхом адраджэньня й разьвіцьця беларускае культуры.

Ад самага пачатку дзейнасьці БСГ Антон Луцкевіч разам із сваім братам Іванам уваходзіў у склад ейнага кіраўніцтва, браў актыўны ўдзел у фармуляваньні палітычнае праграмы, а ад 1906 году, калі Грамада пачала выдаваць у Вільні свой неафіцыйны друкаваны орган — спачатку газэту „Наша Доля", а тады газэту „Наша Ніва" — Антон стаўся ейным галоўным публіцыстам. Падпісваў ён свае артыкулы рознымі псэўданімамі й крыптанімамі (Антон Навіна, Гэнрык Букавецкі, Іван, Г. Б., А. Н-а ды інш.), вёў у „Нашай Ніве" цэлыя разьдзелы, як прыкладам, „З газэтаў", „З Расеі", „У Думе і каля Думы".

Калі „Наша Ніва" пачала выдаваць у форме кніжкі свой каляндар, грамадзка-літаратурны разьдзел у ім запаўнялі артыкулы Антона Луцкевіча. У першым выданьні Вялікае Савецкае Энцыкляпэдыі адзначалася, што ў нашаніўскім пэрыядзе „ў беларускай публіцыстыцы найвыдатнейшы публіцыст — Антон Навіна".

Багаты сьлед пакінула па сабе Лучкевічава пяро і ў газэце „Гоман", што выдавалася ў Вільні пад нямецкай акупацыяй у 1916-1918 гадох. Дваццатымі гадамі А. Луцкевіч шмат увагі ў сваёй публіцыстыцы прысьвячаў беларускай савецкай літаратуры. Частка ягоных літаратураведных матар'ялаў выйшла ў 1929 г. асобнай кніжкай „Адбітае жыцьцё", рэшта гэтак і засталася раськіданай па розных беларускіх, расейскіх і польскіх публікацыях.

Выдатная роля братоў Антона й Івана Луцкевічаў у станаўленьні Максіма Багдановіча як паэта. У 1911 годзе, хворы ўжо на сухоты Багдановіч наведаў, дзякуючы ім, Вільню. Браты Луцкевічы памаглі Багдановічу азнаёміцца зь Вільняй, з рэдакцыяй „Нашае Нівы", зь беларускай працай, якую газэта праводзіла; паэт пажыў у Луцкевічавых сваякоў на вёсцы, агледзеў музэйныя зборы Івана Луцкевіча (вынікам чаго стаўся цыкль вершаў „Старая Беларусь"). А ў 1913 годзе рэдакцыі „Наша Ніва" ўдалося выдаць славуты Багдановічаў зборнік вершаў „Вянок". Антон Луцкевіч у сваёй рэцэнзіі ў „Нашай Ніве" назваў кнігу „запраўднай пэрлай беларускае паэзіі". Максім Багдановіч адказаў на гэта прысьвятаю на паасобніку „Вянка", пад заг. „Пану Антону Навіне на спамін ад аўтара".

Антон Луцкевіч у 1930-х гадох

ПАНУ АНТОНУ НАВІНЕ НА СПАМІН АД АЎТАРА

Дзень добры, Пане! Вось Вам
простыя надпіс:
Ёсьць гэткая японская забаўка, —
Кідаюць дробныя аськёпкі дрэва
Ў ваду — і робяцца яны цьвятамі.
Усё гэта мне згадалася міжволі,
Калі чытаў я Вашую стацьцю
Аб вершыках „Вянка". І шлю
падзяку
І цісну руку. Ваш М. Багдановіч.

Заціраючы сьляды дзейнасьці Антона Луцкевіча, савецкая цэнзура ў „Зборы твораў" Максіма Багдановіча (Менск, выд. „Навука і тэхніка", т. I, б. 229) гэты верш зьмясьціла пад заг. „Пану... на ўспамін ад аўтара". Прапушчанае імя Антона Навіны-Луцкевіча і ў камэнтары да верша (б. 489).

Другое выданьне Багдановічавага „Вянка", на 10-я ўгодкі ад сьмерці паэта, выйшла таксама дзякуючы стараньням Антона Луцкевіча. Ён-жа напісаў да кнігі й прадмову — „цудоўную песьняю суму", як яе сахрактарызавала Аляксандра Бэргман: „Гэтак вобразна можа пісаць толькі чалавек, чулы на прыгажосьць паэзіі, які здолее наблізіць чытача да аўтара".

Калі Вільню 15 верасьня 1915 г. заняло нямецкае войска („Наша Ніва" тады ўжо больш ня выходзіла), у жыцьці Антона Луцкевіча пачаўся новы пэрыяд — пара ня толькі журналістычнае ды культурна-арганізацыйнае, але й палітычнае дзейнасьці. У цэнтры яе, разам з братам Іванам, Вацлавам Ластоўскім, Алёйзай Пашкевічанкай (Цёткай) ды іншымі быў і Антон Луцкевіч.

У Вільні ў гэным часе зарадзілася ідэя аднаўленьня гістарычнага Вялікага Княства Літоўскага, як беларуска-лятувіскае фэдэрацыі. „У Вільні ўжо ад 1915 году, — пісаў пасьля Антон Луцкевіч, — мы сталі на грунт дзяржаўнае незалежнасьці былое беларуска-літоўскае дзяржавы".

Палітычная рэчаіснасьць аднак неўзабаве выявіла нерэальнасьць гэтага праекту. Перамагла ідэя Беларускае Народнае Рэспублікі. Дарэчы, Аляксандра Бэргман у сваім артыкуле пра Антона Луцкевіча згадвае вельмі цікавы ягоны артыкул „Палітычныя лёзунгі беларускага руху", зьмешчаны ў віленскім зборніку 1920 году „Наша Ніва", якога, нажаль, у нас няма.

Сфармуляваньне незалежніцкае праграмы, кажа А. Бэргман, уважалася за якасны зрух у становішчы Беларусаў. Кульмінацыйным пунктам сталася абвешчаньне ўначы з 24-га на 25-га сакавіка 1918 г. незалежнасьці Беларусі. Антон Луцкевіч адыграў цімалаважную ролю ў выпрацаваньні й абвешчаньні акту незалежнасьці, пакаль-

(Закачэньне на б. 2-й)

ПРАМОВА А. ГУРЫНОВІЧА Ў ААН І Ў САВЕЦКІМ ДРУКУ

(Закачэньне з № 314)

Нагадайма, што мы раўнуем поўны тэкст прамовы міністра замежных справаў Беларускае ССР Анатоля Гурыновіча на леташняй Генэральнай Асамблеі ААН і пераказ тае самае прамовы, зроблены Беларускім тэлеграфным агенцтвам (Белта) і выдрукаваны ў газэце „Зьвязда" (11. X. 83).

Мы мусім адразу-ж зазначыць, што ў факце самога пераказваньня прамоваў, а прыгэтым няўхільнага скарачаньня іх, няма нічога нязвычайнага. Кожная газэта практыкуе гэта — капіталістычная й сацыялістычная. Але, калі пры пераказваньні прамовы прапушчаюцца прынцыпова важныя заявы, цьверджаньні, факты й лікі, — як гэта Белта зрабіла з прамоваю Гурыновіча — дык справа набывае цімалое цікавасьці; тады паўстаюць міжвольна пытаньні: што перакажчыкі хаваюць ад свайго чытача? Зь якою мэтаю?

З Гурыновічавае прамовы, зьмешчанае ў рэспубліканскіх газэтах, Белта выпусьціла, аніяк не пераказаўшы іх, выказваньні міністра замежных справаў Беларусі пра савецкія ракеты сярэдняе дальнасьці ў Эўропе, пра колькасьць ядзерных баявых галовак у Савецкага Саюзу й Злучаных Штатаў; пра якасную перавагу амэрыканскае зброі ды, як мы ніжэй пабачым, пра глябальную ваенную заангажаванасьць Савецкага Саюзу (бо ў белтаўскім пераказе толькі Амэрыка ўсюды мае ваенныя базы ды плавае із зброяю па ўсіх акіянах сьвету).

Гэтак, у пераказе Белты ёсьць такі сказ: „Кіраўнік дэлегацыі БССР дэталёва спыніўся на новых прапановах Савецкага Саюзу аб асуджэньні ядзернай вайны і замарожваньні ядзернай зброі". І далей Белта перадае словы Гурыновічавага выступленьня, у якім на розныя лады паўтараецца фраза: „ЗША перашкаджаюць", „ЗША ствараюць", „ЗША нарошчваюць"... А на самой рэчы Гурыновіч казаў, як гэта відаць з ангельскага тэксту, выданага ў Нью Ёрку місіяй БССР пры ААН у форме прэсавага камунікату: „Савецкі Саюз прапануе", „Савецкі Саюз імкнецца", „Савецкі Саюз падтрымвае".

Што-ж вуснамі Гурыновіча Са-

(Закачэньне на б. 7-й)

35-ГОДЗЬДЗЕ БАЗА

У ліпені сёлета споўніцца 35 год ад часу, калі былі пакладзеныя арганізацыйныя асновы Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня (БАЗА). Угодкі гэтыя павінны стацца нагодаю, каб азірнуцца на пройдзеныя шляхі, ушанаваць памяць усіх, хто працавіта йшоў па ім, падсумаваць зробленае, устанавіць чарговасьць бягучых заданьняў ды йсьці далей.

амэрыканскіх вышэйшых навучальных установах, фэстывалі й мастацкія выстаўкі ў Антарыё й Нью Джэрзы; выступы танцавальных гурткоў моладзі ў Тароньце й Кліўленьдзе ды шмат іншага, вакол чаго засярэджвалася беларуска-канадзкае й беларуска-амэрыканскае жыцьцё.

Ад часу, калі ў 1948-1949 гадох жыцьцё гэтае ўвайшло ў новую фа-

Western Union Mailgram

GOVT RM 87 OEOB
THE WHITE HOUSE
DC 20500 27AM

4-258603U300040 10/27/83 TWX WHITEHOUSE WSH JFKB
00144 GOVT WHITE HOUSE DC 10/27/83

ANTON SHUKELOYTS
CHAIRMAN
BYELORUSSIAN AMERICAN ASSOCIATION
166-34 GOTHIC DRIVE
JAMAICA, NY 11432

YOU ARE CORDIALLY INVITED TO A SPECIAL WHITE HOUSE BRIEFING ON U.S. POLICY AND ACTIONS IN GRENADA. THE BRIEFING WILL BE AT 12:30 P.M. IN ROOM 474 OF THE OLD EXECUTIVE OFFICE BUILDING (17TH AND PENNSYLVANIA AVE., N.W.) ON MONDAY, OCTOBER 31.

western union Telegram

QUA077(1830)(1-017708A348)PD 12/14/83 1829
ICS IPMMVIU MVN
04561 12-14 0521P CST MVIR
ICS IPM31QU
4-157601U348026 12/14/83
TWX WHITEHOUSE WSH DLY PD
00030 DLY GOVT WHITE HOUSE DC 12/14/83
PMS MR. ANTON SHUKELOYTS
BYELORUSSIAN AMERICAN ASSOCIATION
IN THE U.S.A.
166-34 GOTHIC DR.
JAMAICA, NY 11432
YOU ARE CORDIALLY INVITED TO A WHITE HOUSE CEREMONY AT WHICH PRESIDENT REAGAN WILL ANNOUNCE THE ESTABLISHMENT OF THE NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY. THE PRESIDENTIAL CEREMONY WILL BE FOLLOWED BY A RECEPTION IN THE INDIAN TREATY ROOM.

Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне трымае лучнасьць з урадам і Кангрэсам ЗША, інфармуе іх пра свае пагляды ў пытаньнях палітыкі.

Паколькі Згуртаваньне Беларусаў Канады (ЗБК) толькі што адзначылі сваё 35 годзьдзе і паколькі праблемы беларускага арганізацыйнага жыцьця ў Канадзе й Злучаных Штатах маюць шмат падабенства, 35-гадовы пройдзены шлях і шлях, што ляжыць перад ЗБК і БАЗА, можа быць добрай тэмай сёлетняе Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі, якая адбудзецца ў Кліўленьдзе ў канцатыдні Сьвята Працы 1-3 верасьня.

Беларусы Канады й Беларусы Злучаных Штатаў Амэрыкі за прамінулыя тры з палавінаю дзесяцігодзьдзі прарабілі вялікую грамадзкую, культурную, нацыянальна-ўзгадавальную ды палітычна-інфармацыйную працу. Пра гэта сьветчаць кніжныя й пэрыядычныя выданьні ў абедзьвюх краінах, грамадзкія й царкоўныя будынкі, вывешваныя ля гарадзкіх ратушаў у Канадзе й Амэрыцы бел-чырвона-белыя сьцягі, навуковыя беларусаведныя канфэрэнцыі ў канадзкіх і

зу, у арганізацыйныя рамкі ЗБК і БАЗА, вырасла цэлае новае пакаленьне Канадыйцаў і Амэрыканцаў беларускага паходжаньня. Гэта ўжо людзі сярэдняга веку, у шмат якіх выпадках з вышэйшай асьветай, з добрымі працамі, адказнымі становішчамі, зь сем'ямі, у якіх растуць прадстаўнікі ўжо трэйцяга пакаленьня Канадыйцаў і Амэрыканцаў беларускага паходжаньня.

Гэтым двум пакаленьням наступнікаў і пераймальнікаў таго, што было закладзена 35 год таму, павінна, думаецца нам, быць прысьвечана частка ўвагі ўдзельнікаў сёлетняе Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі. Варта было-б пастарацца, каб Сустрэча сталася нагодаю ня толькі азірнуцца назад, паглядзець, кудою мы йшлі, але й зірнуць наперад, каб пабачыць, куды мы йдзём ды як нам ісьці. Як перадаць малодшым нашае 35-гадовае дазнаньне, нашую сувязь зь мінуўшчынай, каб трывалейшай была будучыня.

35-Я УГОДКІ Й ДЗЕНЬ ГЭРОЯЎ

Летась 26-га лістапада ў сыботу канадыйскія Беларусы адзначалі ў Тароньце сьвяты: 35-я ўгодкі існаваньня найстарэйшае беларускае арганізацыі ў Канадзе — Згуртаваньня Беларусаў Канады й 63-я ўгодкі Слуцкага паўстаньня, або Дзень Гэрояў.

Сьвяты пачаліся агульнай малітвай у царкве Сьв. Кірылы Тураўскага. Першагіерарх БАПЦ Архіепіскап Мікалай адслужыў кароткі малебен, пажадаў прысутным далейшых посьпехаў у працы для народу, паняволенай бацькаўшчыны й БАПЦ.

Удзельнікі сьвяткаваньня — гэтым разам ня толькі мясцовыя, але й ашаўскія, лёнданскія, дэтройцкія й брантфардзкія — спажылі ў царкоўнай залі смачную, добра нарыхтаваную нашымі гаспадынямі вячэру.

Сьвята адкрыў старшыня ЗБК сп. В. Касьцюкевіч, прывітаў прысутных ды перадаў слова д-ру Б. Рагулю, які далей вёў імпрэзу. Галоўны даклад пра 35 год Згуртатваньня Беларусаў Канады чытала др. Раіса Жук-Грышкевіч. Сама дакладчыца брала актыўны ўдзел у працы ЗБК амаль ад самых яго вытокаў, дала вялікі ўклад у жыцьцё Беларусаў Канады й таму даклад ейны быў поўны дэталяў ды трываў блізу гадзіну.

Сп. Мікола Ганько, разважна, цікава й скандэнсавана, расказаў прысутным пра Дзень Гэрояў і яго значэньне.

Старшыня Рады Беларускай Народнай Рэспублікі др. Язэп Сажыч у сваім кароткім слове падчыркнуў важнасьць Слуцкага Збройнага Чыну ды выказаў меркаваньне, што нам у лік гэрояў трэба залічаць і такіх людзей, як Янка Філістовіч, што з эміграцыі вярнуўся для змаганьня на Бацькаўшчыне зь ненавісным маскоўскім акупантам.

З запрошаных гасьцей быў на сьвяткаваньні ведамы ўкраінскі іншадумец гісторык др. Валянтын Мароз з жонкай. Абое цяпер жывуць у Тароньце. Коратка прадставіў др. Мароза К. Акула, а др. Мароз выказаў вялікае задаваленьне, што

(Закачэньне на б. 3-й)

САКАВІКОВАЕ СЬВЯТА Ў НЬЮ ЁРКУ

Сёлета 66-я ўгодкі абвешчаньня Незалежнасьці Беларусі будуць адзначаныя ў Нью Ёрку ў **нядзелю 1-га красавіка.**

BIELARUS

Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
Subscription $ 12.00 yearly.

„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне.
Выпіска зь перасылкаю — 12.00 дал. на год.
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, могуць зьмяшчаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

ПРАВАСЛАЎНАЯ ЦАРКВА Ў БЕЛАСТОЦКІМ КРАІ І БЕЛАРУСКАЯ МОВА Ў ЁЙ

(Працяг з № 314)

І што бачым па дзецях нашых?

Не навучыўшы іх шанаваць слова бацькоўскае і спадчыну родную, навучылі мы іх акурат пагарды ды і нянавісьці да чалавека беларускага, часамі адкрытае, часьцей прыхаванай у глыбінях душы. Яны ў месцы свае працы наагул не прызнаюцца да таго, што праваслаўнымі ёсьць, і яны разам з каталіцкай большасьцю паслухмяна ходзяць на касьцельныя набажэнствы. І жэняцца, і замуж выходзяць ужо там (хоць за нашы, бацькі-маткі, грошы, ня ў прытык кажучы тое).

Не хачу, каб гэта зразумета было як і процікаталіцкае штосьці. Будзь ты сабе католік, чалавеча. Толькі зьлітуйся ты над сваёй новай вераю, не кажы яхідна ўсякія подласьці на праваслаўных, а затым і на Беларусаў, якіх і безь цябе б'юць ды штурхаюць, хто хоча і як хоча! Бо падатлівыя, аж дзіва дзіўнае бярэ!

***

Каталіцкі Рым дапусціўся мноства памылак у сваіх зносінах з масамі вернікаў. Адною зь вялікіх ягоных памылак тых трэба лічыць нешанаваньне народаў, што выяўлялася ў прымусе слухаць багаслужбу ды маліцца палатыні. Бунт супраць таго меў месца даўно, пад канец сярэдніх вякоў, калі ўзьнік рух пратэсту, пратэстантаў, што зьвязана са зьяўленьнем Лютэра ў Нямеччыне ці Гуса ў Чэхіі. Польскае каталіцтва выратаваў таленавіты ксёндз Пётр Скарга, стаючыся польскім патрыётам ды залатавусным польскае рэлігійнае вымовы, выслоўя.

Каталіцкая вера па беларускіх-жа землях вельмі нядаўная, першыя касьцёлы, напрыклад, у Беластоцкім Краі пачалі будаваць усяго ў шаснаццатым стагодзьдзі і толькі пры дварох вяльможаў. Паны пераходзілі ў так званую польскую веру, бо яна гарантавала ім кар'еру! Праваслаўны пан ня мог заняць ніякае пасады. Чартарыйскія, Касьцюшкі, Радзівілы, Сапегі, Глябовічы, Кішкі зрабіліся важнымі тады, калі пакінулі праваслаўе, перахрысьціліся. Такая гістарычная праўда. Мужыкамі ніхто ня цікавіўся, мужык мог застацца сабе і праваслаўным (уся Беларусь была праваслаўнаю!)

Таму ясна, чаму нашы людзі называлі каталікоў як тых, хто ёсьць „панскай веры".

Пан — каталік, мужык — праваслаўны. Ніхто з нашых бацькоў ці дзядоў не памятае пана-праваслаўнага (хіба што быў ім, прысланы пры царох нейкі Расеец, афіцэр і гуляка зазвычай).

Каталікі пачаліся ў нашых вёсках тады, калі царскія ўлады ўзяліся гвалтам ліквідаваць вуніяцтва, у палове дзевятнаццатага стагодзьдзя. Паніка ў той час была такая, як у першую вайну падчас „бежанства", калі ўцякалі адны праваслаўныя (каталікі не), баючыся таго, што Немцы будуць забіваць „рускіх" мужчынаў ды ганьбіць „рускіх" жанчынаў і дзяўчат. А сто гадоў назад, у часе забароны вуніі, некаторыя ксяндзы пусьцілі, напрыклад, чутку, што той, хто зробіцца каталіком, ня будзе служыць у салдатах ... Так дайшло да акаталічаньня Сакольскага павету, і Беластоцкага таксама нямала (касьцёл у Ялоўцы быў вуніяцкай царквою, як і касьцёл у Шудзялаве каля Саколкі, ці ў Кузьніцы, Янаве, Карыціне, Сухаволі, Дуброве і г.д.).

А яшчэ трэба памятаць і аб тым, што мужыку надта імпанавлала тое, што ён стаўся чалавекам „польскай веры" і кленчыць перад алтаром разам з панам з блізкага маёнтку, і зь яго паняю, і з панятамі іхнымі, такімі чысьценькімі паенкамі ды панічамі. Гэта псыхалягічная справа, і расейская акупацыя ні трохі ня зьменшыла яе. Польскі пісьменьнік Мэльхіяр Ванькові́ч, які родам з-пад Мінску, напісаў у сваіх успамінах, як адзін мужык адказаў на пытаньне расейскага ўрадніка пра „вероисповедание": „Гаспадзін, німа мне чым хваліцца — мужыцкай я веры!"

Каталіцкія біскупы не палічыліся з моваю нашых людзей, у касьцёлах маліліся і надалей моляцца адно папольску, робячы цяпер з таго і палітычную справу: каб як найбольш было Палякаў пад „усходняй сьцяною" (г. зн. пад савецкай граніцаю). Папанску моляцца яны.

І як быццам у канкурэнцыю польскім асымілятарам-ксяндзом, праваслаўныя сьвятары трымаюцца расейскае мовы, а ў гарадох думаюць, што праваслаўе вельмі ўзмоцніцца, калі зробіцца яно польскім (Польшчу хочуць аправаславіць?). Прабачце, ці грэх ці ўжо два за тое!

***

Так дайшло да таго, што хто католік, той ёсьць адразу Паляк. А той, хто праваслаўны, лічыцца так званым рускім, не расейскім (а тут-жа не Расея, тут Беларусь у мове ды звычаях, таму правільна завуць іх Беларусамі). Такім чынам масу беларускіх католікаў усьвядомлена на Палякаў, і яны хочуць імі быць, бо ў гэтым штосьці лепшае, панскае. Праваслаўныя традыцыйна чуюцца горшымі перад католікамі. Яны масава пераходзяць у гэтую новую веру, абы была аказія — пры кавалеры-католіку ці нарачонай-каталічцы. Каму-ж гэта ня мiла стацца панам?! Ну, хоць-бы падпанкам ...

Зразумеўшы гэта, мы зразумеем той, здавалася-б, абсурд у нашай гісторыі ды культуры. Менавіта тое, што Беларусь вывелі ў Эўропу і шырокі сьвет якраз не праваслаўныя, бо імі былі цёмныя мужыкі паншчынныя, якіх калісьці перарабілі былі ў вуніятаў. Культураю мог займацца адно багаты чалавек, пан, а ён быў, вядома, католікам. Зь беларускіх паноў, тых надта рэдкіх, якія не паддаліся польскаму нацiску ці-бо расейскаму, былі Францішак Скарына і Мікола Гусоўскі, творцы Рэнэсансу ў беларускім старонні; Ян Баршчэўскі і Ян Чачот, якія адрадзілі нашае слова пасьля ўпаду паляпізатарскае Рэчыпаспалітай Першай; Вінцук Дунін-Марцінкевіч і Кастусь Каліноўскі, бацькі нашай новай літаратуры і палітыкі, незалежнай ад Варшавы ці Пецярбургу; Францішак Багушэвіч і Адам Гурыновіч, стваральнікі беларускага нацыянальнага патрыятызму і ідэі незалежнасьці Беларусі, як асобнае рэспублікі; Іван Луцэвіч (інакш: славуты Янка Купала), ад якіх і пачаўся наш цяперашні гонар Беларусаў на парозе дваццаць першага веку, людзі геніяльныя! Першым праваслаўным-жа творцам беларускай культуры стаўся Кастусь Міцкевіч (Якуб Колас), дзяды якога настолькі зьбяднелі, што парабіліся мужыкамі, значыць, і праваслаўнымі.

(Між іншага, у рамане Алега Лойкі „Янка Купала", расейскае выданьне, Масква, выд. „Молодая гвардия", 1982, б. 22, сказана, што дзед Якуба Коласа, Казімер, быў вуніятам. — Рэд. „Б-са".)

З часам, калі пачаўся капіталістычны рух у Расейскай Імпэрыі, і бедныя маглі стацца багатымі, хоць ня кожны, у нашу беларускую культуру ўсё часьцей прыходзілі людзі зь цёмных нізінаў. Разам зь перамогаю сацыялістычнага ладу ў Расеі, потым і ў Польшчы, гэты прыход у сваё ўсякіх талентаў адбываўся без аніякіх перашкодаў.

Заўважце аднак, што дзіўнае здарылася ўжо на нашых вачах! Разам са зьнікненьнем паноў, шляхты, перасталі прыходзіць у нашу культуру людзі каталіцкія. Дочкі і сыны каталіцкіх мужыкоў зь вёсак ненавідзяць сваю мову і культуру беларускую, пруцца ў „панскую", у польскую-ж, аддаючы ёй свой прыроджаны талент і здольнасьці. Застаюцца пакуль што Беларусамі толькі адны праваслаўныя, але і тыя стараюцца быць панамі і ўжо Палякамі.

Рэвалюцыя адбылася, няволя мужыкоў і работнікаў зьнішчана, цяпер кожны жыве наагул заможна, але і кожны хоча быць гэтым як-бы шляхціцам, гэтым лепшым, ганьбуючы народнай песьняй і словам. Гэта значыць, што спачатку нашы людзі топчуць сваю мову і культуру, каб зараз-жа затаптаць таксама і праваслаўе, як знак іхнага мужыцкага паходжаньня?

Усе стануць панамі, усе — католікамі, і беларускі народ прападзе толькі таму, што калісьці Рым ня прызнаў яго за народ? а праваслаўе за хрысьціянскую веру??!

Наш лёс нацыянальны ў руках Рыму, а не ў руках народнае ўлады, улады рабочых і сялян?

Паны помсьцяць нам са свае фэўдальнае магілы?

(Працяг у наступным нумары)

АНТОН ЛУЦКЕВІЧ

(Заканчэньне з б. 1-й)

кі ад таго часу, паводля А. Бэргман, ён стаўся агульна прызнаным вядучым ідэёлягам незалежнае беларускае дзяржавы.

Ад 1920 году Антон Луцкевіч наастала асяліўся ў Вільні, ачоліў там г. зв. Краёвы Цэнтар, нелегальную арганізацыю беларускіх незалежнікаў. Трымаў ён тады кантакты з асяродкамі Беларусаў у Празе, Бэрліне, у Ліцьве, а таксама ў савецкай Беларусі, стаяў на чале Беларускага Нацыянальнага Камітэту. Працаваў таксама ў гімназіі, выдавецтве, друку. Пад канец 1920 г. спрабаваў аднавіць „Нашу Ніву", але выйшла адно 9 нумароў.

Калі ў студзені 1922 г. адбываліся выбары ў сойм, Антон Луцкевіч узначаліў Цэнтральны Выбарчы Камітэт, хоць свае кандыдатуры ў сойм выставіць не дазволіў, каб ня было гэта вытлумачана як прызнаньне ўрадам Беларускае Народнае Рэспублікі, на чале якога Луцкевіч нядаўна стаяў, легальнасьці далучэньня да Польшчы Заходняе Беларусі.

Па выбарах у сойм А. Луцкевіч адыйшоў аднак ад актыўнага палітычнага жыцьця, а засярэдзіўся больш на навукова-культурнай працы: выдавецтве, перакладаньні школьніх падручнікаў, публіцыстыцы, асабліва сьціраванай па падзеі ў савецкай Беларусі.

Афіцыйнае стаўленьне да Антона Луцкевіча з боку палітычных і навуковых колаў Беларускае ССР, піша А. Бэргман, было тады прыхільнае. У часе працэсу над дзеячамі Беларускае Сялянска-Работніцкае Грамады ў Вільні ў 1928 г. маскоўская газэта „Правда", кажа Бэргман, назвала Антона Луцкевіча, як аднаго зь лідэраў беларускага нацыянальна-вызвольнага руху, зьмясьціўшы нат ягоную фатаграфію.

Тым ня менш, дачыненьні ў Антона Луцкевіча зь левымі ня былі без канфліктаў. Гэтак, прыкладам, ён адмовіўся ўвайсьці ў Грамаду. Але, калі яго ў 1928 г. арыштавалі, у часе сьледзтва казаў, што ён — сацыяліст, прыхільнік тэорыі Маркса.. Седзячы ў віленскай турме на Лукішках, А. Луцкевіч напісаў сваю брашуру „За дваццаць пяць гадоў".

Калі ў першай палавіне 1928 г. адбываўся над А. Луцкевічам суд, дык паводля А. Бэргман (якая сама была актыўнай сяброўкай камуністычнае партыі Заходняе Беларусі ад 1925 году) ня было ніводнага сьветкі, які ня ведаў-бы братоў Івана й Антона Луцкевічаў; усе падкрэсьлівалі іхную ахвярнасьць, адданасьць, больш як сьціплы спосаб жыцьця. Заля суду, кажа Бэргман, сталася месцам услаўленьня дзейнасьці абодвых братоў у першым пэрыядзе нацыянальнага адраджэньня Беларусі.

Антона Луцкевіча суд зволыніў, як і некаторых іншых дзеячоў Грамады. Звальненьне гэтае, кажа Бэргман, было дасягнутае коштам ягонае адмовы ад супрацоўніцтва з камуністамі, што Бэргман заве „першым актам ягонае антыкамуністычнае дзейнасьці".

Пад канец 1930-х гадоў, піша Бэргман, Луцкевічава вера ў „рэальную палітыку кампрамісаў", відаць, пахіснулася. У 1939 г. ён быў у кантакце зь левым львоўскім часапісам „Сыгналы". Апошні нумар гэтага часапісу прысьвечаны вылучна беларускім справам, а тры артыкулы ў ім напісаныя Антонам Луцкевічам.

З газэты „Правда" за 25. II. 1928.

Калі ў Вільню ў верасьні 1939 г. прыйшла Чырвоная Армія, Антон Луцкевіч, кажа А. Бэргман, вітаў яе на Лукіскім пляцы ды выказваў надзею, што беларуская інтэлігенцыя будзе супрацоўнічаць з новаю ўладаю.

Але ў кастрычніку таго-ж году савецкая ўлада арыштавала Антона Луцкевіча ды выслала яго на загубу.

Янка Запруднік

ПЕРШЫЯ ЎГОДКІ ФЭДЭРАЦЫІ СВАБОДЫ

15-га студзеня сёлета мінуў год ад часу заснаваньня ў Вашынгтоне Фэдэрацыі Свабоды — кааліцыі арганізацыяў, у якую ўваходзяць 16 нацыянальнасьцяў, у тым ліку й беларуская. Беларусаў у Фэдэрацыі прадстаўляе інж. Васіль Мельяновіч ды іншыя асобы ад імя Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня.

Мэта Фэдэрацыі Свабоды: падтрымваць вызвольныя змаганьні: у Афганістане, Анголе, Нікарагве ды Паўдзённа-Ўсходняй Азіі; падтрымваць справу абароны правоў чалавека ды ў гэткім духу браць удзел у ідэялягічных і эканамічных канфліктах, падтрымваць палітыку абароны Злучаных Штатаў.

У адным із сваіх леташніх бюлетэняў Фэдэрацыя Свабоды выказала станоўкае падтрыманьне амэрыканскіх Беларусаў у іхным дамаганьні, каб у праграмы „Голасу Амэрыкі" былі ўведзены перадачы пабеларуску.

НЯМЕЦКАЯ АНТАЛЁГІЯ БЕЛАРУСКАЕ ЛІТАРАТУРЫ

У дадатак да нататкі „Беларуская анталёгія панямецку", што была зьмешчаная ў № 311 „Беларуса", падаем наступнае:

Кніжка Фэрдынанда Нойрайтэра „Беларуская анталёгія. Чытанка беларускае літаратуры (зь нямецкімі перакладамі)" — гэта другое выданьне ў сэрыі „Славянскія дасьледваньні", выдрукаванае ў Мюнхэне ў выдавецтве Отта Загнэра. Раней у гэтай сэрыі выйшла праца а. Маскаліка пра Янку Купалу.

У анталёгію Нойрайтэра ўключаныя гэткія аўтары, як К. Сваяк, А. Гарун, Ул. Дубоўка, М. Гарэцкі, Я. Пушча, Л. Геніюш, пісьменьнікі Беласточчыны А. Барскі й С. Яновіч.

Як зазначае аўтар-укладальнік, вялікую дапамогу ў рэалізаваньні гэтае працы даў а. Ал. Надсон, дырэктар Бібліятэкі імя Скарыны ў Лёндане, а таксама сп-ня Ларыса Урбан. Згадвае аўтар і аб тым, што аднэй зь цяжкасьцяў была нястача беларуска-нямецкага слоўніка й падручніка беларускае мовы для Немцаў. Аб патрэбе беларуска-іншамоўных слоўнікаў ціраз пісалася ўжо ў друку, але, нажаль, Акадэмія Навукаў БССР застаецца глухой да гэтае праблемы.

Бясспрэчна, што кніжку Ф. Нойрайтэра трэба набыць для кожнае беларускае калекцыі. Выпісаць анталёгію можна з выдавецтва Отта Загнэра ў Мюнхэне.

В. К.

ЭМІГРАЦЫЯ — НЕДАСЬЛЕДАВАНАЯ ТЭМА

Зьява эміграцыі зь Беларусі ў Сібір, на Ўкраіну, а таксама за акіян — у Злучаныя Штаты Амэрыкі, Канаду ды краіны Паўдзённае Амэрыкі — бадай што не дасьледаваная. Часам зьяўляюцца ў беларускім савецкім друку невялічкія нататкі, разьдзелы ў кніжках, або вельмі агульныя выказваньні аб выездах зь Беларусі, але большых публікацыяў на гэтую тэму няма.

Праўда, апошнім часам, сьледам за беларускім дэмографам А. Ракавам, пачалі й іншыя падаваць лікі, якія сьветчаць аб размаху эміграцыі. Гэтак, прыкладам, у выдрукаваным летась у Менску даведніку **В. Ф. Борушко, Белоруссия: люди, события, факты** (изд. 2-е) сказана, што да Другое сусьветнае вайны зь Беларусі выехала ў іншыя краіны каля мілёну жыхароў ды што цяпер у Канадзе, Злучаных Штатах Амэрыкі, Аўстраліі, Аргентыне, Францыі і іншых краёх жывуць сотні тысячаў Беларусаў.

На добры лад, гэтую статыстыку варта было-б павесьці й далей — у пэрыяд ваенны ды паваенны, калі Беларусь згубіла на эміграцыю яшчэ колькі сотняў тысячаў жыхароў. Савецкая ўлада аднак, кажучы мякка, выяўляе няпрыхільнасьць да дасьледаваньня эміграцыі зь Беларусі, хоць, прыкладам, эміграцыйныя працэсы дасьледваліся на Ўкраіне, а ў Польшчы дзеіць спэцыяльны інстытут, які вывучае эміграцыю. Афіцыйна ў БССР дасьледнікі эміграцыі кіруюцца формулай „эміграцыя — зьява эканамічная" і далей за гэтую формулу ня йдуць. Пэўна-ж, асноўнай прычынай эміграцыі ў нас была эканоміка, аднак былі й прычыны палітычныя, рэлігійныя ды іншыя.

Вось-жа эміграцыя зь Беларусі пачыналася якраз з прычынаў палітычных, асабліва пасьля паўстаньня 1863 г. Кастуся Каліноўскага. Уцякалі тады нашыя суродзічы ад акупацыйнага расейскага разгулу Мураўёва ў Францыю, Паўдзённую Амэрыку ды ў Злучаныя Штаты. І сёньня жыве цімала праўнукаў паўстанцаў Кастуся Каліноўскага ў штатах Канэктыкут, Нью Джэрзі ды Нью Ёрк.

Па паўстаньні Каліноўскага пачалася неўзабаве эміграцыя зь Беларусі й эканамічная — у Сібір ды ў Амэрыку. І вось якраз дасьледаваць гэтую зьяву ў БССР не дазваляецца. Бо-ж у Сібіры нашыя людзі гвалтам русыфікаваліся, хоць шмат хто й да сёньня з тых перасяленцаў уважае сябе за Беларуса.

Піянэрам вывучэньня беларускае эміграцыі была газэта „Наша Ніва" (1906-1915). Газэта дацэньвала значаньне эміграцыі ды ўважала, што з эміграцыяй трэба мець сувязь. Праўда, „Наша Ніва" ня ставілася прыхільна да зьявы эміграцыі, бо дзеячы „Нашай Нівы" ўважалі, што эміграцыя забірае маладыя працоўныя сілы зь Беларусі, а гэта шкодна для краіны. Аднак, было вельмі важным, што „Наша Ніва" аналізавала прычыны эміграцыі ды зазначала, што пакуль каляніяльны стан Беларусі ня зьменіцца, роднаму краю давядзецца губляць сваё жыхарства.

Пасьля „Нашай Нівы" эміграцыі зь Беларусі бадай ніхто ня вывучаў. А выезд маладога працоўнага жыхарства зь Беларусі трывае аж да сёньня.

Пры савецкай уладзе было колькі фазаў масавага высяленьня зь Беларусі. Гэтак, першай стадыяй высяленьня была пара „раскулачваньня" й калектывізацыі 1930-мі гадамі. Было выселена колькі сот тысячаў жыхароў. Потым былі вывазы 1940-41 гадоў. Паваенны 1946 год таксама памятны, бо высяляліся людзі, што пабылі пад нямецкай акупацыяй. Потым ідуць незабыўныя „дабраахвотныя" перасяленьні й выезды на цаліну. Ды праз усе паваенныя гады ўлады усяляк імкнуцца заахвоціць беларускае жыхарства на выезд: у Сібір, Карэлію, Казахстан ды іншыя раёны й рэспублікі СССР.

Фактычна, вось ужо больш за сто гадоў Беларусь губляе ладную частку свайго працаздольнага жыхарства. Працэс гэты, пачаты за расейскімі царамі, зь вялікім узмоцненьнем працягваецца пад савецкай уладаю. Бадай як у ніякім іншым аспэкце каляніяльнае маскоўскае палітыкі, у аспэкце народаперасяленьня яскрава выступае цяглясьць і спадкаемства палітыкі царскае й палітыкі савецкае.

Праўдападобна, у гэтым і ёсьць асноўная прычына таго, чаму ў БССР не аналізуецца працэсу эміграцыі зь Беларусі.

Вітаўт Зубкоўскі

УГОДКІ СЛУЦКАГА ПАЎСТАНЬНЯ

ЛЁНДАН (АНГЕЛЬШЧЫНА)

Акадэмія, прысьвечаная 63-м угодкам Слуцкага паўстаньня, адбылася ў Лёндане 20 лістапада ў залі Беларускае Бібліятэкі імя Ф. Скарыны. Рэфэрат на тэму дня прачытаў сп. А. Зданковіч, старшыня лёнданскага аддзелу Згуртаваньня Беларусаў у Вялікабрытаніі, які ладзіў акадэмію. Гэзоарачы пра нацыянальную сьведамасьць гэраічных случчакоў, дакладчык адзначыў ролю літаратуры ў фармаваньні патрыятызму Беларусаў, спасылаўся на вершы Кансганцыі Буйлы, Купалы й Коласа. Ушанаваў ён таксама памяць іншых змагароў, у тым ліку нядаўна памерлую гераіню Ларысу Гелюш, творамі якое, сказаў дакладчык, мацавалася мужнасьць ці аднаго з удзельнікаў лёнданскага сьвяткаваньня.

Сп-чна Вера Рыч, сама паэтэса, прачытала свае ангельскія пераклады вершаў А. Гаруна („Хто сказаў: і я з народам"), З. Бядулі („ кузьні") ды М. Багдановіча („Слуцкія ткачыхі").

Праф. Джэймс Дынглі, старшыня Англа-Беларускага Таварыства, гаварыў у сваім выступленьні пра важнасьць зьбіраньня сьветчаньняў тых, хто памятае падзеі, зьвязаныя із Слуцкім паўстаньнем.

Акадэмія была закончаная песьняй „Сьпі пад курганам гэроіў", пасьля чаго адбылося прыняцьцё для ўдзельнікаў урачыстасьці.

Прысутны

Беларуская праваслаўная парахвія імя сьв. Еўфрасіньні Полацкае на Гамэрсьміт адзначыла Слуцкія ўгодкі ў нядзелю 27-га лістапада. Пасьля сьв. Літургіі Мітрафорны Прат. а. Вячаслаў Тарановіч з прадтаяканам а. У. Марозам адслужылі малебен. Айцец Тарановіч зачытаў прывітальны ліст ад Старшыні Беларускае Цэнтральнае Рады сп. Н. Мядзейкі.

А.З.

ПЭРТ (АЎСТРАЛІЯ)

Адзначэньне Слуцкіх угодкаў адбылося тут 26-га лістапада ў Беларускім Народным Доме. Старшыня Аб'еднаньня Беларусаў у Заходняй Аўстраліі сп. Дамброўскі, адчыніўшы акадэмію, прачытаў прозьвішчы ўсіх сяброў Аб'еднаньня, што адыйшлі на вечны супакой, каб ушанаваць іхнюю памяць. Рэфэрат на тэму дня прачытаў сакратар Аб'еднаньня сп. Р.М.... Хоць случчакі былі пераможаныя фізычна, сказаў дакладчык, іхная ідэя незалежнае Беларусі ўсьцяж жыве ў нашым народзе.

Па рэфэраце сп. Д. С. памастацку прадэклямаваў вершы А. Салаўя „Гэроям Бацькаўшчыны" й „Вітаньне Случчыне", зьмест якіх вельмі адпавядаў сьвяткаваньню. Урачыстасьць закончылася адсьпяваньнем жалобнага маршу, пасьля чаго адбыўся супольны пачастунак.

М.Р.

МЭЛЬБУРН (АЎСТРАЛІЯ)

Беларускі Цэнтральны Камітэт у Мэльбурне адзначыў Слуцкія ўгодкі дый ўшанаваў 80-годзьдзе паэтэсы Натальлі Арсеньневай. Урачыстасьць адбылася 27-га лістапада. З нагоды ўгодкаў Слуцкага паўстаньня, адразу-ж па багаслужбе ў царкве БАПЦ, на магільніку, пры Беларускім Помніку, а. А. Кулакоўскі адслужыў паніхіду па Змагарох і сказаў прынагодную казань.

Акадэмія, прысьвечаная ўгодкам, адбылася тыдзень пазьней, 4-га сьнежня, у Беларускім Доме. Пачалася ўрачыстасьць аўстралійскім гімнам і малітвай „Магутны Божа" ў выкананьні мясцовага мяшанага хору. Старшыня БЦК сп. У. Сідлярэвіч, адчыніўшы акадэмію, прачытаў прысланыя прывітаньні: ад Беларускага Вызвольнага Фронту, Беларускай Цэнтральнай Рады, Рады Б.А.А. дый ад двух аўстралійскіх аб'еднаньняў Беларусаў.

Мгр. А. Калодка прачытаў зьмястоўны рэфэрат на тэму дня, а другі — прысьвечаны Н. Арсеньневай. На заканчэньне дакладчык прачытаў верш паэткі — „На сьмерць змагара". Хвілінай маўчаньня была ўшанаваная памяць змагароў за Беларусь.

З праграмай беларускіх народных і патрыятычных песьняў выступіў мяшаны хор. Сп. М. Скабей і сп. П. Гуз прачыталі вершы Н. Арсеньневай, А. Салаўя й Я. Купалы.

Супольным выкананьнем гімну „Мы выйдзем шчыльнымі радамі" ўрачыстасьць была закончаная. Пасьля адбыўся пачастунак для ўдзельнікаў сьвята.

М.Н.

НЬЮ ЁРК (ЗША)

Беларуска-амэрыканскія вэтэраны Нью Ёрку (Рычманд Гіл) адзначылі ўгодкі Слуцкага паўстаньня ў нядзелю 27-га лістапада. У царкве Сьв. Кірылы Тураўскага, па багаслужбе, была адслужаная паніхіда па палеглых Беларускіх Гэроях. У часе паніхіды стаялі са сьцягамі вэтэраны.

Акадэмію адчыніў сп. К. Мярляк, коратка сказаў аб сьвяткаваньні. Хвілінай цішыні была ўшанаваная памяць палеглых, адсьпяваны марш „Сьпі пад курганам гэрояў". Рэфэрат аб Слуцкім паўстаньні, аб ягоным значэньні ў далейшым вызвольным змаганьні, прачытаў сп. В. Шчэцька. На заканчэньне, за бяседнымі сталамі, адбыўся жаўнерскі пачастунак.

В.Ш.

ГАЙЛЕНД ПАРК, Н.ДЖ. (ЗША)

63-я ўгодкі Слуцкага фронту былі адзначаныя супольна прыходам царквы Жыровіцкае Маці Божае, Задзіночаньнем Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў і сябрамі БАЗА зь Нью Ёрку.

У сыботу 3-га сьнежня вэтэраны ўсклалі вянок ля помніка Гэроям Беларусі ў Іст Брансьвіку. У нядзелю адбылася багаслужба, на якой а. Аляксандар сваё казаньне прысьвяціў тэме змаганьня й канкрэтнай працы; была адслужаная паніхіда.

Акадэмію адчыніў кіраўнік вэтэранскае арганізацыі сп. С. Гутырчык, а рэфэрат на тэму дня прачытаў інж. Вячаслаў Станкевіч. Рэфэрат быў вельмі добра падрыхтаваны: дакладчык гаварыў ня толькі пра змаганьне Беларусаў за незалежнасьць, але й гэткае-ж змаганьне Фінляндыі, Польшчы, Чэхаславаччыны, краёў Прыбалтыкі. Дакладчык гаварыў пра асабліваcьці геапалітычнага палажэньня карадаў, адзначыў, што зацікаўленасьць заходніх аліянтаў у стварэньні буфэрных дзяржаваў дапамагла шмат якім народам Цэнтральнае і Усходняе Эўропы здабыць сваю незалежнасьць. З гэтага гледзішча палажэньне Беларусі было нязгрыяльнае, як выняк жорсткае расейскае акупацыі.

На тэму дня прамаўлялі таксама сп. А. Шукелайць і др. В. Кіпель. А. Міцкевіч прачытаў урывак з кнігі Алеся Змагара „Случчыка ў вагні" — пра бой случчакоў з бальшавіцкімі аддзеламі.

Урачыстасьць закончылася адсьпяваньнем беларускага нацыянальнага гімну.

А.М.

КЛІЎЛЕНД, АГАЁ (ЗША)

Угодкі Слуцкага Збройнага Чыну былі адзначаныя 4-га сьнежня, ладжаныя кліўлендзкім аддзелам Задзіночаньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў. У царкве Жыровіцкае Божае Маці а. Міхась Страпко адслужыў пасьля сьв. Літургіі паніхіду, у часе якое стаяла вэтэранская сьцяжная варта. Айцец Міхась сказаў кароткую казань аб важнасьці сьвята.

Акадэмія адбылася ў царкоўнай залі, упрыгожанай сымбалічнай магілкай зь Ярылавым крыжам і нацыянальным сьцягам. Урачыстасьць адчыніў кіраўнік аддзелу вэтэранаў лейт. М. Ягаўдзік. Рэфэрат на тэму дня прачытаў др. Ул. Бакуновіч. Дакладчык адзначыў тры вялікія падзеі ў змаганьні Беларусаў за сваю незалежнасьць: паўстаньне 1863 г., Усебеларускі Кангрэс 1917 г. ды Слуцкае паўстаньне 1920 году. Падзеі гэтыя, сказаў дакладчык, натхняюць далейшае змаганьне Беларусаў за незалежнасьць Бацькаўшчыны.

Пад гукі жалобнага маршу „Сьпі пад курганам гэрояў" была ўшанаваная памяць палеглых.

З прывітаньнем на ўрачыстасьці выступіў Старшыня Рады БНР др. Я. Сажыч. Прамоўца зазначыў, што змаганьне случчакоў не спыніляся, а працягваецца далей.

Афіцыйная частка акадэміі закончылася адсьпяваньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Адбыўся супольны абед.

К.Н.

УДЗЕЛ У ФЭСТЫВАЛІ

Ад 30-га верасьня да 9-га кастрычніка летась у сталіцы Канады Атаве праходзіў другі фэстываль „Дажынкі Мастацтваў", мэтай якога было паказаць дасягненьні ува ўсіх галінах творчасьці. У фэстывалі ўзялі ўдзел тэатры, галерэі, галерэямі. Ад Беларусаў былі выстаўленыя творы (гравюры, акварэлі й рысункі) мастачкі Івонкі Шыманец-Сурвілы ды вырабы з саломкі Міколы Шуста. Наведвальнікі маглі атрымаць таксама інфармацыю пра краіны мастакоў ды па-

„Беларуска" Івонкі Шыманец-Сурвілы — адзін з твораў, паказаных на фэстывальнай выстаўцы.

культурна-мастацкія аб'еднаньні, інстытуцыі й арганізацыі Атавы, а таксама шмат якія мастакі індывідуальна. У рамках Атаўскае Рады Народнага Мастацтва ўпяршыню ўзялі ўдзел у фэстывалі й Беларусы.

Беларусы, Латышы, Эстонцы, Харваты, Палякі й Немцы ладзілі супольна мастацкую выстаўку ў адной з заляў Атаўскага Ўнівэрсытэту, у суседзтве з выстаўкамі, ладжанымі найбольшымі атаўскімі чуць прыгожыя мэлёдыі кароднае музыкі, у тым ліку й беларускае, што бязупынна перадаваліся ў часе трываньня выстаўкі.

Фэстываль прайшоў у вельмі прыемнай атмасфэры, мастакі мелі нагоду пазнаёміцца з дасягненьнямі адзін аднаго, нявязаць кантакты як міжсобку, гэтак і з культурна-мастацкімі інстытуцыямі ды арганізацыямі.

Язэп Вішневіч

35-Я ЎГОДКІ ЗБК ...

(Заканчэньне з б. 1-ай)

знайшоўся ў гасьцёх у вольнай беларускай грамадзе, ды ў сваім выступленьні згадаў кольки эпізодаў з жыцьця якія, на яго думку, дэманстравалі наважанасьць Беларусаў жыць незалежна на сваёй зямлі.

Выступіў таксама з прывітаньнем наш ужо стары прыяцель з Расейскае Дэмакратычнае групы, рэдактар сп. А. Гідоні.

Вечар закончыўся супольным адсьпяваньнем нацыянальнага гімну, а назаўтра ў нядзелю ў царкве Сьв. Кірылы Тураўскага Ўладыка Мікалай, пасьля сьв. Літургіі, супольна з вернікамі маліліся за случакоў і іншых змагароў, што аддалі сваё жыцьцё, каб жыла Бацькаўшчына.

К. Акула

КАНСТЫТУЦЫЙНАЯ ПАПРАЎКА ШТО ДА МОВЫ ЗША

У абедзьвюх палатах Кангрэсу ЗША пастаўлены на абмеркаваньне праект канстытуцыйнае папраўкі, якая абвяшчала-б ангельскую мову адзінай афіцыйнай моваі ўсіх Амэрыканцаў. Палаце Прадстаўнікоў праект папраўкі пададзены кангрэсмэнам Норманам Шамвэем (Рэзалюцыя 169), а ў Сэнаце — сэнатарам Гадэлстонам (Рэзалюцыя 167). Гэтыя дзьве Рэзалюцыі ведамыя, як „Канстытуцыйныя папраўкі аб ангельскай мове". Справа падтрыманьня іх была тэмай абмеркаваньня на пашыраным пасяджаньні рэдкалегіі „Беларуса" й галоўнае ўправы БАЗА, што адбылося 14 студзеня сёлета ў Нью Ёрку. Было пастаноўлена Рэзалюцыі падтрымаць.

Ідэя канстытуцыйнае папраўкі аб мове ўзьнікла ў сувязі з выдаткоўваньнем вялікіх грамадзкіх грошай на фінансаваньне афіцыйнага англа-гішпанскага двумоўя, якое, паводля аўтараў папраўкі, каштуе ўсім амэрыканскім падаткаплатнікам шмат грошай і не дапамагае гішпанскамоўным жыхаром Амэрыкі апанаваць патрэбную ім ангельскую мову.

Калі хто цікавіцца дадатковай інфармацыяй што да пытаньня, яе можна дастаць, пішучы на адрыс арганізацыі, якая займецца падтрымваньнем вышэй згаданых Рэзалюцыяў. Арганізацыя завецца „ЮэС Інгліш". Па інфармацыю трэба пісаць на адрыс:

Ms. Gerda Bikales
U.S. English
1429 21st St., NW
Washington, D.C. 20036
Tel. (202) 331-8408

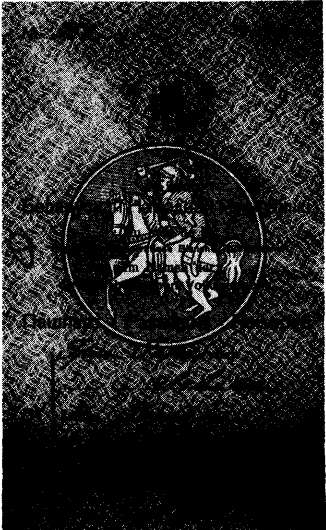
БЕЛАРУСКІ АДДЗЕЛ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ЭТНІЧНАГА АРХІВУ КАНАДЫ

Ад Рэдакцыі: Ніжэй зьмяшчаем прысланы нам прэсавы камунікат Публічнага Архіву Канады.

Нацыянальны Этнічны Архіў быў заложаны Публічным Архівам Канады больш за дзесяць гадоў таму, каб заахвоціць розныя канадзкія этнічна-культурныя групы зьбіраць сваю культурную спадчыну ды захоўваць рознага тыпу архіўныя дакумэнты. Беларускі Архіў, як частка Нацыянальнага Этнічнага Архіву, плянуе і надалей выкоўваць, дый нават у шырэйшым засягу, сваю ролю ў справе захоўваньня беларускае архіўнае спадчыны, каб запэўніць належную дакумэнтацыю беларускага ўкладу ў разьвіцьцё канадзкага грамадзтва.

У рамках гэтае дзейнасьці Публічны Архіў ужо атрымаў архіўныя матар'ялі і калекцыі ад беларускіх грамадзкіх арганізацыяў, як і паасобных адзінак, а менавіта: ад Беларускага Нацыянальнага Аб'еднаньня (MG 28 V 130), ад „Пагоні" — Беларускага Выдавецка-Мастацкага Клюбу (MG 55/28,no. 20), ад др. Раісы Жук-Грышкевіч (MG 31 H 46) і Міколы Сільвановіча (MG 31 H 90).

Важным нядаўным набыткам сталася калекцыя праф. Яна Садоўскага (MG 31 D 124). Праф. Садоўскі (1926-1982) быў аўтарам **„Гісторыі Беларусаў у Канадзе"** (1981) ды адным зь перадавых вучоных у галіне беларусаведы ў Паўночнай Амэрыцы. Гэтая калекцыя ахапляе ягоныя навуковыя даклады, дасьледвальныя запіскі й матар'ялы, накіды артыкулаў, рукапісы ды шматлікія публікацыі.

Адзін з пашпартоў БНР у Нацыянальным Этнічным Архіве Канады ў Атаве.

Інфармацыю пра Беларусаў Канады можна таксама знайсьці ў іншых архіўных калекцыях, у тым ліку і ў запісах фэдэральнага ўраду пра іміграцыю й асяленьне новых імігрантаў. Матар'ял пра асяленьне Беларусаў у Канадзе можна, напрыклад, знайсьці ў калекцыі др. В. І. Кэя (Кысілеўскага) (MG 31 D 69). Апрача гэтага, важную крыніцу інфармацыі становіць калекцыя Li-Ra-Ma (MG 30 E 406), якая складаецца з дакумэнтаў расейскіх консуляў у Канадзе з пэрыяду ад 1900 да 1922 году. У гэтай калекцыі ёсьць больш за 10.000 справаў пра імігрантаў з былое Расейскае Імпэрыі, а сярод іх шмат пра імігрантаў зь беларускіх земляў.

Па I-ай сусьветнай вайне канадзкі ўрад на кароткі час прыняў да сябе на службу былых расейскіх урадоўцаў, каб яны афармлялі ды засьвятчалі афіцыйныя дакумэнты імігрантаў з Усходняе Эўропы. У гэным часе паасобныя беларускія імігранты ўзамен за новыя дакумэнты паздавалі свае асабістыя пасьветчаньні ды сярод іх колькі беларускіх пашпартаў. У выніку гэтага захавалася шмат справаў беларускіх імігрантаў, і калекцыя гэтая асабліва цікавая для Канадыйцаў беларускага паходжаньня, якія зацікаўленыя ў генэалягічных дасьледваньнях.

Беларускі аддзел Архіву запрашае ўсіх тых, хто мае якія-небудзь беларускія матар'ялы ды хоча перадаць іх у Публічны Архіў Канады, зварачацца па інфармацыю на адрыс:

Byelorussian Archives Program
National Ethnic Archives
Public Archives of Canada
395 Wellington Street
Ottawa, Ontario
K1A 0N3

З ВЫТОКАЎ ЖЫЦЬЦЯ

(Карэспандэнцыя з Аўстраліі)

Хоць кажуць, што жыцьцё — гэта змаганьне за йснаваньне, але змаганьне гэтае ня зводзіцца да працы й хаты. Каб жыць багата, чалавек мусіць спалучыць жыцьцё з пачуцьцямі, з адчуваньнем, што хаты сваім жыцьцём прыносіш карысьць як дзяржаве, гэтак і сваёй грамадзе. Праўда, кожная асоба надораная пароснаму талентам і здольнасьцямі да арганізацыйнае дзейнасьці й грамадзкае працы. Той, хто гэткія здольнасьці мае, мусіць аддаць іх усе сваёй грамадзе, мусіць выкарыстаць усе магчымасьці жыцьця, бо яно — вельмі-ж кароткае, а чалавек жыве толькі адзін раз. Людзям з арганізацыйнымі здольнасьцямі мусяць памагаць іншыя сябры грамады, і ў гэткіх выпадках жыцьцё будзе вясёлае й цікавае. Гэткае вось жыцьцё можна назіраць у Адэляйдзе ў Аўстраліі.

Вось у нядзелю 9-га кастрычніка сёлета хтосьці ля царквы абвазваўся: „Заўтра, кажа, панядзелак — сьвята працоўнага ў Паўдзённай Аўстраліі, дзень вольны ад працы. Калі будзе пагода, арганізуйма пікнік у Бароса Валей".

Прапанова хутка разьляцелася, сябры пагадзіліся, дамовіліся: месца зборкі аўтаў Джыпс-Крос — каля гораду Ўільямстаўну ў бары а 8:30 раньні.

Панядзелак. Цудоўная раніца, вясновы дзянёк, спакойны, бязь ветру, сонейка прыемна грэе, і гэты ранак не адну сям'ю падняў на ногі раней, як звычайна ў вольны ад працы дзень.

Зьехалася 15 аўтаў, у кожным па 3-4 або й 5 асобаў, і наша калёна стартавала. Пакінулі за сабой хаты прыгарадаў Адэляйды, якія кожнаму даўно намазолілі вочы, хацелася хутчэй пабачыць абставіны сялянскага жыцьця.

Неўзабаве пачалася Баросаўская Нізіна: направа й налева, як вокам кінуць — далягляд зялёных ніваў пшаніцы ды іншае збажыны, а ўперамешку — ўзгоркі, цудоўна размаляваныя сінімі краскамі, што цьвітуць толькі ўвесну, а між узгоркаў даліны — ручайкі ўнізе, жывёла, што вольна ходзіць без нагляду пастуха.

Прамільгнула збажына, далей пайшлі радкі зелені, гэта — вінаградныя палеткі... І гэтак — дзесяткі сотняў гэктараў. І гэта ўсё — праца селяніна, зь якое ён атрымвае выдатнае віно „Бароса Валей".

Дзень выдаўся як на заказ Беларусаў: цудоўны, цёплы, сонечны. Было прыемна пагуляць, адпачыць, павандраваць у бары й падыхаць сьвежым паветрам. Як і заўсёды, смажылі, пілі, закусвалі... Дзень — як хвілінка, праляцеў і няма...

***

Дні ідуць за днямі. Зноў нагода: 25 кастрычніка супольна адзначылі ўгодкі нарадзінаў аж шасьцёх асобаў нашае грамады. Век іхны — ад 16 да 70 гадоў, але ўсе яны нарадзіліся ў кастрычніку. Да іх далучылася маладая пара, Галіна й Пётра, зь першымі ўгодкамі свае жаніцьбы.

Пасьля багаслужбы адбыўся ў прыцаркоўнай залі маленькі пачастунак, які з маленькага вышаў вялікі й добра арганізаваны: прыгожа прыбраная заля, віна й ежы ад жывата. Віталі юбіляраў, пялі ім „многая лета" уздымалі тосты, гукалі „ура", а маладой пары — „горка", рэзалі торт, танцавалі...

***

Мінуў кастрычнік, настаў лістапад. Пятага лістапада ў прыгожай польскай залі імя Капэрніка адбыўся Беларускі баль. На баль да Беларусаў прыйшлі людзі розных нацыянальнасьцяў: Украінцы, Палякі, Грэкі й шмат іншых.

Выдатна грала аркестра: мадэрныя, клясычныя й беларускія народныя танцы. Публіка весялілася да познае начы. Былі нарасхоп нашыя піражкі, за якія належыцца шчыры беларускі дзякуй нашым руплівым кабетам. Разыгралі вялікую лятарэю, на якую нашыя Беларусы далі аж дзевяць падарункаў.

***

У нядзелю 13 лістапада быў праведзены беларускі пікнік у прыгожай і маляўнічай горнай мясцовасьці, нацыянальным парку Бэляйр у Адэляйдзкіх горах. Пікнік быў надзвычайна ўдалы. Сяброў зьехалася больш, як чакалася. Надвор'е было выдатнае. Гулялі, весяліліся. Моладзь і дзеці займаліся рознымі гульнямі, спортам, а бацькі і ўсе старэйшыя любаваліся на іх гледзячы.

Усе разьяжджаліся ў добрым настроі ды пыталіся адзін у аднаго: калі й якая будзе наступная беларуская імпрэза?

Янка Яр

ЭТНІЧНАЯ АЎСТРАЛІЯ

Да Другое сусьветнае вайны 90% аўстралійскага жыхарства было брытанскага або ірляндзкага паходжаньня. Цяпер — 22% Аўстралійцаў народжаныя вонках краіны ды паходзяць прынамся з 33-х краінаў. Каля 2000 году больш за 50% Аўстралійцаў будуць паходзіць зь неангламоўных краінаў.

Масей Сяднёў

ПРЫХОД ІСУСА ХРЫСТА

Сьвет як-бы сон зь сябе атрос,
стаяў перад якімсьці набліжэньнем:
яшчэ калі ня быў народжаны
Хрыстос,
сьвет прадчуваў Хрыстова
нараджэньне.

На небе зорка новая ўзыйшла
і заблішчэла цудадзейнай сілай.
Спалохана хавалася імгла —
прыйшоў бо на зямлю Мэсія.

Цары пыталіся: „Яшчэ які
Мэсія там прыйшоў да нас,
магутны?"
І рыхтавалі ўжо цьвікі

Распнуць пад гвалт і выкрык.
Бо Ён у сьвет ішоў, пакутны,
Як Бог, як Чалавек, як выклік.

Глен Коў, сьнежань 1983

Масей Сяднёў

АДВЕДЗІНЫ

Папа Ян Павал Другі неведаў у турме чалавека, які рабіў замах на ягонае жыцьцё, Махмэта Алі Акчу, і меў зь ім гутарку.

Абодвы за сталом, нібы браты,
сядзяць адзін супроць аднога.
За іхную сустрэчу ня турбуйся
ты —
усё суцішыла прысутнасьць Бога.

У Яна Пайла вочы поўныя тугі,
шкадуе ён таго, хто мкнуўся
яго ўсьмерціць.
І, можа, першы ён —
Ян Пайла наш Другі —
хто гэтак перад грэшнікам упаў
душой і сэрцам.

Ня чутна, ціха гутарку вядуць.
Пра што — хіба што ведае
адзін Сьвяты.
Часіны маўклівыя ідуць,

і грэшнік перад Папам — нібы
той ягнёнак.
Расчулены, ў парыве сьветлай
саматы,
ён Папе, на каленях стоячы,
пацалаваў пярсьцёнак.

Глен Коў, 28 сьнежня 1983 г.

З ЖЫЦЬЦЯ Ў КЛІЎЛЕНЬДЗЕ

ДЗЕНЬ УДЗЯЧНАСЬЦІ

Парахвія Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўленьдзе штагоду сьвяткуе амэрыканскае сьвята „Дзень Удзячнасьці", якое ладзіць у нядзелю чатыры дні раней, бо ў чацьвер сьвяткуюць усе сямейна.

Сьвята ялінкі для дзяцей ў Кліўленьдзе.

Сьвяткаваньне адбылося 20-га лістапада 1983 году. Пасьля багаслужбы ў царкоўнай залі, адпраўленай а. Міхасём Страпком, адбылася супольны абед. Галоўнае мэню складалася зь індыкоў і прыправаў паводля амэрыканскае традыцыі ды разнаякіх печываў. У часе абеду старшыня парахвіяльнае рады С. Карніловіч прывітаў усіх са сьвятам і коратка схарактарызаваў ягоную важнасьць, падзякаваў жанчынам за вельмі добрае падрыхтаваньне й наладжаньне абеду.

СЬВЯТЫ КАЛЯДАЎ

Парахвія Жыровіцкае Божае Маці адзначыла ўрачыста сьвяты Калядаў. У пятніцу ўвечар 6-га студзеня 1984 г. пасьля багаслужбаў была наладжана традыцыйная беларуская куцьця ў царкоўнай залі, якую прыгатавалі Валя Яцэвіч і Андрэй Стрэчань.

У сыботу на Каляды ў царкве было шмат вернікаў як старэйшых, гэтак і моладзі ды дзяцей. Айцец Міхась Страпко сказаў прыгожую калядную казань і прачытаў каляднае пасланьне Першага Гіерарха БАПЦ, Архіеп. Мікалая.

Па багаслужбе ў царкоўнай залі адбылася ялінка для дзяцей, якую наладзіла парахвіяльная рада. Праграму дчыніў настаяцель а. Міхась, коратка схарактарызаваў асноўныя падзеі народзінаў Хрыста й іхнае значэньне. Царкоўны хор пад акампанімэнт акардыяністкі Олі МакДэрмат (Дубаневіч) добра выканаў беларускія калядкі: „Учора зьвячора", „Сьвецяць, сьвецяць зорачкі", „Ой, на моры, моры", „Неба і зямля".

Другая частка праграмы адбылася зь Дзедам Марозам (С. Карніловіч) і падарункамі. Прывітаўшы дзяцей (усіх было 22), Дзед Мароз папрасіў засьпяваць яму калядку. Дзеці засьпявалі яму амэрыканскую „Джынгэл бэл".

Удзячны Дзед Мароз раздаў дзецям падарункі ды не памінуў і некаторых сяброў парахвіяльнае рады й царкоўнага прычту, якія шмат працавалі на працягу году.

Апошняй часткай праграмы быў супольны абед, які трываў да вечара ў вясёлай сяброўскай атмасфэры й калядным настроі. У канцы старшыня рады падзякаваў удзельнікам сьвяткаваньня: Рагнедзе Бэры-Дунец і Еве Яраховіч, бацьком, жанчынам, што прыгатавалі абед, ды ўсім удзельнікам

З ВЫСЬВЯЧЭНЬНЯ ЦАРКВЫ

Эпіскап Мікалай Амісоскі (з чашаю) у суслужэньні а. Архім. Язэпа Строка, а. Пратапр. Сьвятаслава Каўша, а. Мітраф. Прат. Паўла Вялікага й а. Рыгора О'Кіфі ў царкве Сьв. Кірылы Тураўскага ў Рычманд Гіле (раён Нью Ёрку) ў дзень высьвячэньня царквы 30. X. 1983 году (рэпартаж пра высьвячэньне гл. у „Беларусе" № 314).

20-ГОДЗЬДЗЕ АЙЦА ЯНКІ АБАБУРКІ

Як пададзена ў „Прэсавым абежніку Рады БАПЦ" ў Вялікабрытаніі (сьнежань 1983 г.), 13 кастрычніка летась споўнілася 20 год ад часу, калі Мітрафорны Пратаярэй а. Янка Абабурка ўзяў на сябе абавязкі сьвятара, каб служыць Богу, Бацькаўшчыне й Беларускаму Народу.

Дваццацігодзьдзе а. Абабуркі было адзначанае ў нядзелю 16 кастрычніка ў царкве Жыровіцкае Божае Маці ў Манчэстары з удзелам у ўрачыстасьці Архіепіскапа БАПЦ Ізяслава, запрошанага з гэтае нагоды, а таксама Пратаярэя а. Янкі Пякарскага.

Пасьля архірэйскае багаслужбы, на ўрачыстым супольным абедзе выступілі з прывітальнымі прамовамі: сп. Хведар Кажаневіч, старшыня Рады БАПЦ ў Вялікабрытаніі ды сп. Янка Калбаса, сакратар Рады БАПЦ.

Зь вялікае колькасьці прысланых прывітаньняў былі прачытаныя: ад Кансысторыі БАПЦ ў ЗША, падпісанае Мітр. Прат. а. В. Кендышам; ад Пратапр. а. др. Аўгена Смаршчака, настаяцеля БАПЦ ў Бэльгіі: сп. Ісаса Віценчыка, сувязнога гуртка „Васілёк"; сп. Аляксандра Зданковіча, сакратара ЗБВБ; ды шмат ад іншых парахвіяў БАПЦ ў Ангельшчыне й паасобных сяброў і вернікаў.

Сп. Калбаса, вітаючы а. Абабурку, адзначыў вялізарны ўплыў, які а. Янка зрабіў на вернікаў БАПЦ ў Вялікабрытаніі. Довадам гэтага, сказаў прамоўца, тое, што БАПЦ набірае ўсё больш павагі, як гэта відаць з вялікага ліку вернікаў у царкоўнай залі. Ад імя Рады БАПЦ ў Вялікабрытаніі Калбаса выказаў падзяку а. Абабурку за ягоную стараную працу й духовую апеку, а таксама падзякаваў матушцы Кацярыне, якая таксама шмат працуе. Жадаючы абаім добрага здароўя, сілы й памысьнасьці ў далейшай працы, сп. Калбаса уручыў а. Абабурку падарунак, куплены за сабраныя ад вернікаў грошы, а матушцы Кацярыне перадаў букет кветак.

Вітаў а. Янку Абабурку й матушку Кацярыну таксама Архіеп. Ізяслаў, адзначыўшы іхныя вялікія высілкі для дабра беларускага народу й БАПЦ. Хор прапяяў юбілярy „Многая лета".

У слове падзякі а. Янка Абабурка дзякаваў Богу дьы ўсім сваім прыхаджанам і вернікам за дапамогу, якую ён меў ад іх у сваёй працы, „Мы, — сказаў ён, — здабыліся на сваю ўласную царкву, памаленьку ўпрыгожваем яе, мы атрымалі ад дзяржаўных уладаў дазвол даваць цывільныя шлюбы й выстаўляць мэтрыкі цывільных шлюбаў. Так што талантаў, аб якіх мы чытаем у Сьв. Евангельлі, мы ў зямлю не закопвалі, а стараліся пусьціць у ўжытак, каб атрымаць належны плён, на славу Богу, на карысьць сьв. БАПЦ і беларускага народу ды на радасьць усіх нас".

Айцец Я. Абабурка сказаў, што за час свайго сьвятарства ён ахрысьціў 44 асобы, даў шлюбу 19 маладым парам ды пахаваў 60 асобаў.

НАСЬЦЕННЫ КАЛЯНДАР

У выдавецтве Беларускае Праваслаўнае Царквы ў Саўт Рывэры вышаў беларускі насьценны каляндар на 1984 год. У календары падаюцца, апрача рэлігійных, беларускія нацыянальныя ды амэрыканскія сьвяты.

„ЦАРКОЎНЫ СЬВЕТАЧ" № 35 (1983)

У канцы году летась выйшаў, выданы Царкоўнай Радай Беларускае Праваслаўнае Царквы ў Саўт Рывэры, штат Нью Джэрзы (ЗША), 35-ты нумар часапісу „Царкоўны Сьветач". У нумары: англамоўны артыкул пра сьв. Еўфрасіньню; тры матар'ялы паангельску пра Дж. Лофтуса ды ягоную кніжку аб г. зв. беларускіх „калябарантах"; „Яшчэ пра падзеі ў БАПЦ"; палеміка зь „Беларускім Голасам" Сіняка Хмары; пасьмяротная згадка пра Анелю Катковіч і напісаны ёю калядны верш; нэкралёг па Л. Геніюш і ейны верш „Еўфрасіньня Полацкая"; міжнародная й беларуская хроніка; нэкралёгі. Нумар ілюстраваны.

ВЕСЬНІК БЕЛАРУСКАГА КАТАЛІЦКАГА ДУШПАСТЫРСТВА Ў АНГЛІІ І ФРАНЦЫІ

Выдаваны ў Лёндане - Парыжы „Весьнік", у 3-ім нумары за сьнежань 1983 г., зьмяшчае ў сабе: „Калядныя думкі" а. Аляксандра Надсона, арт. „Пачынаючы Новы Год" (пра Біскупа Ул. Тарасэвіча), пасьмяротныя згадкі пра а. Язэпа Гэрмановіча (з тэкстам ягонае паэмы „Прарок"), пра Паўла Навару ды Марыяна Пецюкевіча. У „Весьніку" пададзены расклад беларускіх багаслужбаў у Лёндане й Парыжы. Пададзены адрыс Душпастырства:

Very Rev. Alexander Nadson
Marian House
Holden Avenue
London N12 8HY
England

РАДЫЁ „ТРАНС-ЭЎРОПА" ПАБЕЛАРУСКУ

Паводля газэты „Радянська Україна" (13. XII. 83) (арт. А. Ратоўскага „Дывэрсанты з Эвангельлем"), „радыястанцыя ТБРА („Радыё Транс-Эўропа") вядзе падрыўную прапаганду на СССР, упасобку ўкраінскаю й беларускаю мовамі".

УДЗЯЧНАСЬЦЬ ЗЬ БЕЛАСТОКУ

На адрыс а. Аляксандра Янсўскага й сп. Пётры Кажуры ад будаўнікоў праваслаўнае царквы Сьв. Духа Беластоку прыходзяць падзякі за падтрыманьне справы будаўніцтва царквы. Дзякуючы дапамозе амэрыканскіх Беларусаў, пішуць будаўнікі, не давялося перапыняць будаўніцтва ў зімовым перыядзе.

Кошты будаўніцтва высокія. Пабудова аднаго даху царквы будзе каштаваць адзінаццаць тысячаў даляраў. Беластоцкія Беларусы просяць сваіх суродзічаў на Захадзе ня спыняць дапамогі.

Царкоўная рада парахвіі БАПЦ у Гайленд Парку гатовая служыць пасярэднікам пры перасыланьні ахвяраў на царкву Сьв. Духа. Зацікаўленых просіцца звярачацца да сп. П. Кажуры:

ІКОНА НА ПАШТОВАЙ МАРЦЫ

У амэрыканскім філятэлістычным часапісе The COROS Chronicle за жнівень 1983 г. зьмешчаны артыкул сп. Багдана Паўкэ аб марцы зь іконай Жыровіцкае Божае Маці. Марка была выдадзеная ўкраінскім філятэлістычным таварыствам.

ПАПРАЎКА

У нататцы пра 25-ыя ўгодкі беларускага праваслаўнага прыходу Сьв. Юр'я ў Чыкага („Беларус" № 314) было памылкова сказана, што на сьпісе прыхаджанаў — 46 прозьвішчаў. Выбачаемся ды падаём правільны лік — **92 прозьвішчы.**

Mr. P. Kazura
215 Harper Ave.
Highland Park, N.J. 08904

Барыс Пастэрнак

КАЛЯДНАЯ ЗОРКА

Найкол сьнег бялеў.
Із стэпу дзьмуў вецер колкі
Сьцюдзёна было Дзіцяці ў
прытулку
У ўзвышша скале.

Яго саграваў дыханьне вала.
Зьвяроў, прыручоных, —
Пайнютка пячора.
Над ясьлямі цёплая хмарка плыла.

Пасьцельную пэрхаць абтросшы
з дахі
І зерняткі пшонкі,
Глядзелі спрасонку
Скалы ў паўнюсенькую даль
пастухі.

У аддалі бялелі цьвінтар
і прастор,
На плітах сьнег, плоце,
Аглобля ў сумёце.
І высь над магілкамі, поўная зор.

А побач нікому прад тым нейдацем,
Сарамліўшая за каганец
У вартоўні вакне
Сьвяцілася зорка на шляху
ў Віфліем.

Яна палымнела, як стог, збоку нейк
Ад Бога і высяў,
Бы водблíск узьвіўся
Пажару на хутары дзесь у гумне.

Стаяла яна і пылала гарой
Саломы і вецьця
У цэлым сусьвеце,
Узрушаным гэтаю новай зарой.

Усё большае зарыва ўграла
над ёй,
І азначала нешта.
І ўмкнулі пасьпешна
Тры астралёгі на кліч нябывалых
агнёў.

За імі вязьлі на вярблюдах дары.
І ў збруі асьлята,
Адзін трошкі меншы за брата,
Цюцюпкалі дробна з гары.

І бачаньнем дзіўным наступнай
пары
Ўставала ў аддалі прышоўшае
потым:
Усе думы вякоў і сусьветаў,
Усё будучае музэяў, галярэяў,

Сваволствы ўсе феяў,
Справы ўсе чарадзеяў,
Ялінкі ўсе ў сьвеце, усе
сны дзятвары,
Ўвесь трэпет запаленых сьвечак,
Папяровыя ланцугі,
Уся пыха квяцістая мішуры...
...Мацней з стэпу вецер — тугі...

...Усе яблыкі, ўсе залатыя шары.

Частку ставу хавалі
вяршыны альхі,
А частка сіднелася праз
перашкоды:
Праз гнёзды гракоў ды праз
дрэваў вярхі.

Як гацяў усьцяж ішлі аслы
і вярблюды,
Вельмі добра маглі разглядзець
пастухі.
— Хадземце з усімі, паклонімся
цуду! —
Сказалі яны, захінуўшы кажухі.

Ад шоргу па сьнезе горача стала.
Па зыркай паляцы лістамі сьлюды
Вялі за хаціну босых сьляды.
На тыя сьляды, як на зыркі апалак,
Бурчалі зласьліва аўчаркі.

Марозная ноч выглядала, як казка.
І хтосьці з завейнае сьнежнай
грады
Нябачна ўвесь час папайняў
іх рады.
Сабакі ішлі каля ног у падпаскаў,
Глядзелі з трывогай, чакалі бяды.

Па той-жа дарозе, праз тую-ж
акрэсьасьць
Ішло колькі анёлаў у людзкой
гусьціні.
Рабіла нябачнымі іх
бесьцялеснасьць
Ды крок пакідаў адпячатак ступні.

Ля каменя сноўдала куча народу.
Сьвітала. Відненіся кедраў ствалы.
— А хто вы такія?
— Спытала Марыя.
— Мы племя пастушае
й неба паслы,

Прыйшлі вам абоім узьнесьці
хвалы.
— Усім разам ня можна.
Чакайце ля ўходу.
У попеле шэрым сьвітальнай
імглы
Сварыліся з коньнікамі пешаходы,

Таўпіліся гоншчыкі, авечкаводы,
Ля выдаўбленай вадапойнай
калоды
Вярблюды раўлі ды таўкліся аслы.

Сьвітала. Сьвятло, нібы попелу
пыл,
Зьмятала зь нябёсаў апошнія зоры.
Адно вяшчуной із бадзячага збору
Упусьціла Марыя ў жарала скалы.

Ён спаў, ўвесь у зьзяньні,
у ясьлях дубовых,
Як месяца зьніч у ўглыбленьні
дупла.
Яму замянялі кажух аўчыновы
Асьліныя вусны і ноздры вала.

Стаялі ў цяню, бы ў хлява
шэрым змроку,
Шапталіся. Словы ня ўмкнулі
ракой.
І хтосьці зьнянацку ад левага боку
Ад ясьляў кранаў вяшчуна рукой.

І той агляну́ўся: з парогу на Дзеву,
Як госьця, Калядная зорка
глядзела.

З расейскае мовы пераклаў
Міхась Кавыль

МАСТАК АЛЯКСАНДАР ІСАЧОЎ

Ад Рэдакцыі: Аўтар гэтага артыкулу, былы савецкі грамадзянін, пакінуў Савецкі Саюз сёлета й жыве цяпер у Заходняй Нямеччыне.

***

Неафіцыйная або г. зв. другая культура, што ўзьнікла ў Савецкім Саюзе ў 1960-х гадох, працягвае ўплываць на працэс духовага адраджэньня. Калі разглядаць гэтую зьяву на Беларусі, то можна пабачыць, што ў адрозьнасьць ад неафіцыйных мастакоў Масквы й Ленінграду, беларускія неафіцыйныя мастакі больш звярачаюць увагу на культурныя й рэлігійныя традыцыі сваіх продкаў, як на манеру заходніх авангардыстаў. На гэтым трымаецца іхная творчасьць. Некаторыя беларускія афіцыйныя мастакі, гэткія прыкладам як Міхал Савіцкі, таксама прытрымваюцца такога кірунку ў сваіх творах, але, сьціснутыя цэнзурнымі рамкамі, яны ня здольныя выразіць гэта на поўную сілу.

Аляксандар Ісачоў — мастак яшчэ малады, яму няма й трыццаці гадоў. Нарадзіўся ён у невялічкай вёсцы Азарычы, што на Мазыршчыне. Маляваць пачаў рана, яшчэ зь дзяцінства, потым вучыўся ў Менскай мастацкай школе, але ў пятнаццаць гадоў быў зь яе выключаны за непасьлухоўнасьць, а на самой справе — за незалежнасьць поглядаў. Жыў пасьля ў горадзе Рэчыцы, працаваў маляром і самастойна займаўся жывапісам. У 19-гадовым веку ён трапіў у Ленінград, дзе, пазнаёміўшыся зь мясцовымі неафіцыйнымі мастакамі, узяў удзел у кватэрных выстаўках. Там-жа ў Ленінградзе ён прыняў хрышчэньне, стаўся веручым чалавекам.

Пазьней Ісачоў пазнаёміўся зь Ленінградзкім калекцыянерам Рыгорам Міхайлавам, які прапанаваў яму ўзяць удзел у ягоным кватэрным мастацкім салёне, у якім ужо экспанавалі свае творы больш за сорак мастакоў зь Ленінграду, Масквы, Прыбалтыкі ды іншых частак краіны. Кватэрны салён Міхайлава наведвалі нават чужынцы.

Такая дзейнасьць Ісачова, зразумела, непадабалася КДБ, але Ісачоў палітыкай не займаўся, і не ягоная была віна ў тым, што савецкія кіраўнікі і КДБ лічаць мастацтва на рэлігійную тэму палітычна небясьпечным.

Зь Ленінграду Ісачоў вярнуўся ў Рэчыцу, дзе працягваў працаваць над сваімі творамі. Ён узяўся за росьпіс рэчыцкае царквы для якое стварыў іконы па тэхніцы выкананьня вельмі блізкай да тае, што існавала на Беларусі ў мінуўшчыне, нарадзіўшыся на сплаве візантыйскай іконаграфіі з заходнім рэлігійным мастацтвам. Ягоныя іконы больш былі падобныя на малюнкі італьянскіх мастакоў аб'ёмістасьцяй вобразу й пэрспэктывай, якіх ня знае кананічная ікона.

Ня маючы магчымасьці вучыцца афіцыйна, Ісачоў займаецца сама-

(Заканчэньне на б. 6-й)

НОВАЯ КРЫНІЦА ЛІТАРАТУРЫ

У газэце „Літаратура і Мастацтва" (23.XII.83) быў зьмешчаны рэпартаж Хрысьціны Лялько пра сэмінар пісьменьнікаў Беларусі, праведзены ў Каралішчавічах пад Менскам. Лімаўская карэспандэнтка адзначыла адну вельмі важную асаблівасьць сёлетняга сэмінару.

„Як ніводзін з папярэдніх, — піша Х. Лялько, — гэты можа пахваліцца ўдзельнікамі-нэфілёлягамі, людзьмі з тэхнічнай адукацыяй, для якіх літаратура стала другім, але ня менш важным і сур'ёзным прызваньнем. Вось, калі ласка: паэтэса Галіна Булыка — хэмік, празаік Вінцэсь Мудроў — інжынер, паэты Станіслаў Валодзька і Міхась Мельнікаў — чыгуначнікі, паэтэса Марыя Гудкова — машыніст вежавага крану, празаік Аляксандар Маісееў — рабочы, паэт Уладзімер Пяцюкевіч — майстар участку, паэт Леў Берцін — тэхноляг і г.д.".

Гэтак вось ручайкі ў мора беларускае літаратуры плывуць ужо ня толькі зь вёскі, а й з гораду.

ЛЕКСЫКА БЕЛАРУСКАЕ МОВЫ

У рэцэнзіі на кнігу А. Я. Баханькова „Развіцьцё лексыкі беларускай мовы ў савецкі пэрыяд" (Менск, выд. „Навука і тэхніка", 1982) сказана ў часапісе „Польмя" (№ 11, 1983, б. 220): „Слоўнік беларускай мовы за савецкі час папоўніўся амаль на 30 тысячаў адзінак, сярод якіх каля 35% словаў, узятых з народна-дыялектнай мовы, 30-32% — створаных па традыцыйных і новых словаўтваральных мадэлях, прыкладна столькі-ж прыйшло шляхам запазычаньня з іншых моваў".

А. Баханькоў робіць гэткую выснову ў сваёй кнізе:

„За гады савецкай улады беларуская мова ператварылася ў высокаразьвітую многафункцыянальную літаратурную мову сацыялістычнай нацыі, здольную абслужыць патрэбы моўнай практыкі ўва ўсіх сфэрах дзейнасьці грамадзтва". (б. 221 рэцэнзіі ў час. „Полымя")

ПОЛЬСКА-БЕЛАРУСКАЯ КАНФЭРЭНЦЫЯ

На двудзённай канфэрэнцыі ў Беластоку пра польска-беларускія сувязі, праведзенай Беластоцкім Навуковым Таварыствам супольна зь беластоцкім філіялам Варшаўскага Ўнівэрсытэту 4-5.XI.1983 г., было прачытана 15 дакладаў. Дакладчыкамі былі прафэсары, дацэнты, доктары, кандыдаты навукаў. Пра тэматыку канфэрэнцыі даюць добрае ўяўленьне гэткія вось загалоўкі дакладаў: „Пра польска-беларускія моўныя сувязі ў аспэкце часавым і тэрытарыяльным" (др. А. Смулкова), „Разьвіцьцё архітэктуры на беларускіх землях у XVI-м ст." (др. С. Александровіч), „Міхал Гусоўскі — Беларус, Літвін ці Паляк" (праф. Е. Ахманьскі), „Беларускае пытаньне ў праграме Польскае Сацыялістычнае Партыі ў 1918-21 гадох" (мгр. Ю. Туронак), „Прымхлікі, як мысьленны скарб на польска-беларускім культурным узьмежжы" (мгр. М. Шаховіч), „Дзейнасьць Таварыства Беларускае Школы на Беласточчыне" (др. Г. Маецкі) ды іншыя.

РАСПРАДАЕЦЦА БІБЛІЯТЭКА

Сп. Аляксандар Лашук падае да ведама, што ён распрадае кнігі сваё асабістае бібліятэкі. У яго можна набыць за добрую цану беларусаведныя ды іншыя кнігі ў розных мовах, а таксама гадавікі беларускіх эміграцыйных пэрыядычных выданьняў.

Прадаюцца гэткія кніжкі, як ангельскамоўныя выданьні Віктара Астроўскага зь гісторыі Беларусі; гісторыя Беларусі М. Вакара (паангельску), гісторыя Беларусі М. Космана (папольску), камплект (13 тамоў Беларускае Савецкае Энцыклапэдыі, 108 нумароў выдаванага ў Лёндане часапісу „Аб'еднаньне", 35 нумароў выдаванага ў Парыжы часапісу „Маладосьць", камплект беластоцкіх „Беларускіх Календароў" ды шмат іншых выданьняў.

Сп. Лашук можа прыслаць на запатрабаваньне каталёгі кніжак з цэнамі й коштам перасылкі. Зацікаўленых просіцца пісаць на адрыс:

Mr. A. LASZUK
43 Haldon Rd.
London, SW 18 1QF
England

СУСТРЭЧА ЗЬ ПІСЬМЕНЬНІКАМ З БССР

У Нью Ёрку ў Куінскім Каледжы, які мае вельмі дзейны факультэт славянскіх моваў і літаратураў, цірас ужо адбываліся сымпозіюмы й вечары беларускае літаратуры. У пятніцу 9 сьнежня 1983 г. адбыўся яшчэ адзін гэткі вечар — гэтым разам зь Вячаславам Адамчыкам. Вячаслаў Адамчык быў прыехаўшы ў Нью Ёрк у складзе дэлегацыі Беларускае ССР на Генэральную Асамблею ААН. Ад імя кіраўніцтва славянскага факультэту Куінскага Каледжу ў беларускую місію пры ААН праф. Томас Бэрд, каардынатар гэткіх вечароў, паслаў запрашэньне Адамчыку прачытаць лекцыю аб сучаснай беларускай прозе. Місія прыхільна адгукнулася на запросіны.

Каб вечар прайшоў больш поўна і ўрачыста, праф. Бэрд наладзіў у бібліятэцы Каледжу выстаўку. На двух зашклёных сталох былі раскладзеныя экспанаты: кніжкі зь гісторыі беларускае літаратуры (у тым ліку брытанскага праф. МакМіліна) і выпіскі зь іх пра творчасьць Адамчыка, старонкі ягонае аўтабіяграфіі, надаўныя артыкулы пра яго ў беларускім савецкім друку з нагоды ягонага 50-годзьдзя, а таксама ягонае апавяданьне „Песьня", што было выдрукаванае ў газэце „Беларус" у 1969 годзе (№ 147-8).

Да вечару была выдрукаваная таксама праграмка з загалоўкам „Вечары зь беларускімі пісьменьнікамі". У праграмцы адзначаныя папярэднія гэткія вечары: з Анатолем Вярцінскім у сьнежні 1977 г., зь Іванам Чыгрынавам у лістападзе 1978 г., з Алесем Барскім у чырвені 1981 г., з Алесем Адамовічам у кастрычніку 1982 г. ды апошняя — зь Вячаславам Адамчыкам.

У праграмцы пералічаныя галоўныя Адамчыкавы творы ды зьмешчаныя дзьве цытаты зь ягоных выказваньняў. Першая: „Шчасьлівы буду, калі на ніве беларускай літаратуры ўзыйдзе й маё зярнятка". І другая: „Я думаў і думацьму пра тое, чаму асталося восем мільёнаў Беларусаў, а іх было больш дзесяці мільёнаў тады, калі слынны чалавек з-пад Навагрудка (Адам Міцкевіч), чытаючы курс у Калеж дэ Франс у Парыжы, гаварыў пра найпекную прастату нашае мовы".

На лекцыю ў Куінскі Каледж Вячаслаў Адамчык прыбыў разам із сталым прадстаўніком беларускае місіі пры ААН Алегам Пашкевічам.

Прыйшлі выкладчыкі Каледжу, студэнты, мясцовыя амэрыканскія Беларусы. Праф. Бэрд прадставіў пісьменьніка аўдыторыі ды перадаў яму форум.

Вячаслаў Адамчык гаварыў пабеларуску безь перакладчыка — пераважная бальшыня ўдзельнікаў вечару (асобаў пад сорак) добра разумела яго. Прафэсар Томас Бэрд таксама ведае беларускую мову.

Дарэчы, Вячаслаў Адамчык, як пра гэта падана ў папярэднім нумары „Беларуса", меў выступленьне таксама й на беларускім вечары, што адбыўся перад тым у ААН (там ягоная лекцыя перакладалася зь беларускае ў ангельскую, але менская газэта „Літаратура і Мастацтва" чамусьці пра гэта нічога не сказала. У Ліме, у нумары з 18.XI.1983 г., зьявілася толькі кароценькая нататка БЕЛТА пра гэны вечар, у якой Адамчыкава прозьвішча навет і ня згадвалася.

У сваёй лекцыі ў Куінскім Каледжы Вячаслаў Адамчык гаварыў у асноўным пра беларускіх празаікаў і паэтаў сярэдняга й малодшага пакаленьня. Казаў, што ў літаратуру йдзе цікавая й плённая моладзь гэтая нясе з сабой свой мясцовы каляры́т, сваю мову, узбагачае літаратурны працэс сваім бачаньнем сьвету й разуменьнем жыцьця.

Пасьля лекцыі слухачы задавалі дакладчыку пытаньні: пра тыражы кніжак і часапісаў, пра чытацкую публіку, пра цэнзуру й русыфікацыю, пра школьніцтва, пра ангельскамоўную інфармацыйную літаратуру аб Беларусі.

Прафэсар Бэрд, падсумоўваючы вечар, адзначыў, як ён сказаў, чатыры плюсы й адзін мінус у сучасным стане беларускі: плюсы — гэта выданьні ў сэрыі „Беларуская Савецкая Энцыкляпэдыя" ды іншыя шматтомавыя публікацыі, а мінус — гэта нястача падручніка беларускае мовы для ангельскамоўнае публікі (на савецкай Украіне, сказаў прафэсар Бэрд, гэткія падручнікі выдаюцца). Калі-б былі яны й для беларускае мовы, дык у шматякіх унівэрсытэтах Амэрыкі выкладаньне беларусікі было-б куды лягчэйшым і больш плённым.

Прадстаўнік беларускае місіі пры ААН Алег Пашкевіч занатаваў сабе гэтае пажаданьне ды сказаў, што перадасьць пра яго свайму ўраду.

Я.З.

ДБАНЬНЕ ПРА РОДНУЮ МОВУ

Менская „Настаўніцкая Газэта" (23. XI. 83) адзначыла 20-годзьдзе клюбу **„Жывое слова"**. Клюб, як пісаў у „Н. Г." ягоны старшыня, пісьменьнік Уладзімер Юрэвіч, быў заснаваны 26 лістапада 1963 г. ды „ўзяўся за даволі складную, але вельмі ўдзячную справу — дапамагчы школьнікам у фармаваньні цьвёрдых, устойлівых навыкаў гаварыць правільна, выразна, прыгожа. Радыёпраграма клюбу „Жывое слова" перадавалася раз на месяц. „Па кожны выхад нашага радыёклюбу ў эфір, — кажа Юрэвіч, — прыходзіць звычайна каля паўсотні, а то й больш лістоў. І калі перабіраеш гэтую пошту (а за 20 гадоў давялося перачытаць тысячы дзіцячых лістоў, напісаных 'пад дыктоўку' уласнага розуму й сэрца), кожны раз прыемна ўражвае самастойнасьць і глыбокае мысьленьне многіх з тых, хто нас слухае".

Ул. Юрэвіч падае, чым найбольш цікавяцца слухачы „Жывога слова": „Паходжаньне імя, прозьвішча, мясцовая тапаніміка выклікаюць найбольшую цікавасьць ня толькі ў дзяцей, але і ў дарослых". З гэтага старшыня клюбу зрабіў такую выснову: „Міжволі напрошваецца сумны вывад: крызнаўчадасьледная работа ў школах ня ўсюды знаходзіцца на патрэбным узроўні, мовазнаўчая—і таго горш".

Каб палепшыць практычна валоданьне роднай мовай, выдавецтва „Народная асьвета" выдала летась кнігу А. Каўруса **„Культура слова"**. Паводля газэты „Літаратура і Мастацтва" (30. IX. 83), Каўрусава кніга будзе даваць „каштоўныя парады літаратарам, журналістам, студэнтам, вучням наконт выбару і ўжываньня лексычных, граматычных і стылістычных рэсурсаў мовы".

Між іншага, паводля аўтара кнігі „Культура слова", выданы стылі сучаснае беларускае літаратуры — пісьменьнік Янка Брыль. „Багацьце вобразных сродкаў Брылёвых твораў, — адзначае рэцэнзэнтка Каўрусавае кнігі ў ЛіМе Т. Бандарэнка, — грунтуецца на правілах беларускай мовы". Янка Брыль „напаўняе сваю мову вялікім інтэлектуальным і экспрэсіўна-эмацыяльным зьместам".

Т. Бандарэнка адзначае, дарэчы, „слушныя заўвагі" А. Каўруса „пра немілагучнасьць некаторых канструкцый з прыназоўнікам „па". Прыназоўнік „па", як і шмат чаго іншага, перанесены ў нашую мову з расейскае, пашырыўся ў беларускай савецкай мове, як пырнік на недагледжаным полі. Гэтак, у нумары „Настаўніцкае Газэты", у якім зьмешчаны артыкул Юрэвіча пра клюб „Жывое слова", хтосьці А. Чырыкоўскі, у карэспандэнцыі пад заг. „Падручнікі для беларускіх дзяцей", піша, што сваім часам Якуб Колас „цікавіўся, як ідуць справы па выданьню падручнікаў" (замест „з выданьнем падручнікаў" або яшчэ прасьцей — „справы выданьня падручнікаў").

ГІСТОРЫЯ, ТЭАТР, ФАЛЬКЛЁР

Паводля газэты „Зьвязда" (3. XI. 83, арт. М. Бірылы й І. Марчанкі п. заг. „Быць на пярэднім краі") закончанае рыхтаваньне да друку 7-томавага „Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі" і 3-томавае „Гісторыі беларускага тэатру". Сёлета, паводля газэты, мелі выйсьці першыя тамы гэтых працаў. Беларускія фальклярысты выдалі ўжо 25 тамоў збору беларускае народнае творчасьці (усіх мае выйсьці 30 тамоў).

17-АЯ КНІГА "ЗАПІСАЎ" БІНІМ

„Дзеля праўды і справядлівасьці трэба проста і шчыра сказаць, што калі мы сёньня адзначаем 25-ыя ўгодкі Беларускага Інстытуту Навукі і Мастацтва, дык гэта ў значнай ступені толькі дзякуючы самаахвярнасьці і шматлікім намаганьням аднае асобы, аднаго вучонага і энтузіяста доктара Вітаўта Тумаша". Гэта словы з уступной прамовы **др. Вітаўта Кіпеля** на навуковай канфэрэнцыі, якая адбылася ў лютым 1977 г. ў Сытанголскім Унівэрсытэце, што ў амэрыканскім штаце Нью Джэрзы, з нагоды 25-гадовага юбілею БІНіМ.

Як слушна адзначыў у сваёй прамове др. Кіпель, 25 год таму нам, беларусам, не ставала 7000 балонак друкаванай навуковай інфармацыі пра Беларусь, інфармацыі, якую цяпер маем дзякуючы якраз 25-гадовай дзейнасьці Інстытуту, заснаванага 16-га сьнежня 1951 г. у Нью Ёрку, прычым інфармацыі часта піянэрскай пра Беларусь, пра ейную гісторыю, культуру, мову, рэлігію, мастацтва, літаратуру, асьвету.

17-я кніга „Запісаў" — гэта, з аднаго боку, сьветчаньне тае ўсебаковае дзейнасьці, а з другога — свайго роду падсумаваньне й агляд дасягненьняў БІНіМ за пэрыяд ад 1951 г. па канец 1976 году. Адначасна яна і вянок 25-гадовай самаададнай навуковай працы нашага другога „доктара лекарскіх навукаў", які чвэрць стагодзьдзя свайго жыцьця прысьвяціў Інстытуту.

У 17-ай кнізе „Запісаў" БІНіМ 19 артыкулаў 18-цёх аўтараў на розныя беларусаведныя тэмы. Усе артыкулы, апрача аднаго, у ангельскай мове. Да кожнага ангельамоўнага артыкулу дадзены кароткі пераказ пабеларуску. Матар'ял кнігі разьмеркаваны паводля галінаў: літаратураведа, мова, выяўленчае мастацтва, музыка, архіўныя зборы, геаграфія, гісторыя, рэлігія, асьвета, друк, рэцэнзіі і, нарэшце, хроніка канфэрэнцыяў і рэфэратаў, літаратурных сустрэчаў і вечароў ды мастацкіх выставак 1979 году.

Пасьля ўступнога слова рэдактара кнігі, **праф. Квінскага Каледжу ў Нью Ёрку Томаса Бэрда** ды згаданай прамовы др. В. Кіпеля, ідзе агляд 25-гадовай дзейнасьці Інстытуту, зроблены яго старшынём **др. Вітаўтам Тумашам.** Мэтаю Інстытуту, — сказаў др. Тумаш, — было згрупаваць беларускіх навукоўцаў, дасьледнікаў беларусаведы і беларускіх пісьменьнікаў, мастакоў і артыстаў, якія ў выніку падзеяў Другое сусьветнае вайны апынуліся за межамі Бацькаўшчыны. Інстытут быў залегалізаваны як Беларуска-Амэрыканская Навукова-Дасьледніцкая Ўстанова. Інстытут адразу разгарнуў сваю дзейнасьць як у Злучаных Штатах, гэтак і паза Амэрыкай. Філіі Інстытуту паўсталі ў Заходняй Нямеччыне ў 1955 г. і ў Канадзе ў 1967 г.

Др. В. Тумаш падаў статыстычныя дадзеныя пра дзейнасьць Інстытуту на працягу 25 год свайго існаваньня. Гэтак, былі зладжаныя ў Нью Ёрку 202 навуковыя зборкі, на якіх было прачытана 180 рэфэратаў, а разам зь філіяламі Нямецкім і Канадзкім — 239 рэфэратаў. Апрача гэтага, сябры Інстытуту прачыталі яшчэ каля 200 рэфэратаў на міжнацыянальных канфэрэнцыях. Інстытут арганізаваў таксама 10 мастацкіх выставак і 6 выставак зь беларускае культуры.

Ад 1952 г. БІНіМ выдае навуковы часапіс „Запісы", а ў гадох 1954-63 друкаваліся „Конадні" — літаратурна-мастацкі часапіс, якога выйшла 7 кнігаў (усяго разам 688 б.б.). Між 1953 і 1969 г.г. выдаваўся і нутраны бюлетэнь Інстытуту — „Абежнік", якога выйшла 17 нумароў.

Кніжных публікацыяў Інстытуту налічваецца колькі дзесяткаў. Сярод іх гэткія, як „Спадчына" Янкі Купалы, „Матчын Дар і іншыя творы" Алеся Гаруна, „Вянок паэтычнай спадчыны" Максіма Багдановіча, „Беларуская падсавецкая літаратура першай палавіны 60-х гадоў" Ст. Станкевіча, „Міцкевіч і беларуская плынь польскае літаратуры" Сымона Брагі, „У сьвятле гістарычнае праўды" Паўла Урбана, „Прыказкі Лагойшчыны" Адама Варлыгі, „Жыхарства Беларускае ССР у сьвятле перапісу 1959 году" Сымона Брагі, „Між Берагамі" Натальлі Арсеньневай ды інш. На асаблівую ўвагу заслугоўваюць піянерскія манаграфіі С. Брагі „Доктар Скарына ў Маскве", „Лякалізацыя жыцьцяпісу Доктара Скарыны" і „Пытаньне імя Доктара Скарыны ў сьвятле актаў і літаратуры".

Пра дзейнасьць канадзкага філіялу Беларускага Інстытуту Навукі і Мастацтва паінфармавала на канфэрэнцыі 1977 г. **Івонка Шыманец-Сурвіла.** Апрача рэфэратаў, найбольшых імпрэзы, ладжаныя Інстытутам, былі: адзначэньне 450-х угодкаў беларускага друку, 2 беларусаведныя канфэрэнцыі — адна ў 1971 г. супольна з Квінскім Унівэрсытэтам у гор. Кінгстане, а другая ў 1975 г. супольна з Атаўскім Унівэрсытэтам у сталіцы Канады Атаве, ды шэраг выставак.

Наступныя тры артыкулы прысьвечаныя пытаньням беларускае літаратуры. **Др. Ст. Станкевіч** зрабіў агляд трох паваенных выданьняў зборау твораў Янкі Купалы ды прааналізаваў стаўленьне да іх савецкае цэнзуры.

Др. Вольга Арэхва ў артыкуле пра тры гістарычныя паэмы Янкі Купалы — „Курган", „Бандароўна" і „Магіла Льва" — гаворыць пра імкненьне Купалы азнаёміць чытача зь гісторыяй Беларусі праз спалучэньне гістарычных тэмаў і матываў народнае творчасьці ў мастацкіх вобразах.

Ант. Адамовіч разглядае ў сваім артыкуле актуальную праблему пачаткаў беларускае літаратуры. Першы нацыянальны гісторык беларускай літаратуры Максім Гарэцкі, — піша аўтар, — разьвязаў гэтую праблему зусім проста і лягічна: ён пачынаў гісторыю беларускай літаратуры ад пачатку пісьменства ў г. зв. царкоўна-славянскай мове, так ці інакш зьвязанага зь Беларусяй. Тымчасам праф. Яўхім Карскі, а за ім і іншыя савецкія аўтары пачынаюць гэтую гісторыю ад памятак у беларускай мове, хоць некаторыя савецкія гісторыкі беларускае літаратуры стараюцца так ці інакш увесьці ў яе і царкоўнаславянскія памяткі.

Др. Янка Садоўскі ў сваім артыкуле **„Дасьледваньні аб Францішку Скарыну па Другой сусьветнай вайне на Захадзе"** даў дакументальна-бібліяграфічны аналіз важнейшых адкрыцьцяў і ўдакладненьняў у дзейнасьці й творчасьці Ф. Скарыны, як прыкладам устанаўленьне новае даты пачатку друку ў Вільні ў 1522 годзе, выяўленьне Скарынавага партрэту ў Падуанскім унівэрсытэце, канчальнае ўстанаўленьне запраўднага імя доктара Скарыны — Францішак, ды іншае.

Праф. Юры Шавялёў артыкулам „Праблема супольнага беларуска-ўкраінскага фаналягічнага разьвіцьця" робіць грунтоўны ўклад у пытаньне беларуска-ўкраінскіх пісьмова-моўных сувязяў на працягу тысячагадовае гісторыі.

Далейшыя тры артыкулы прысьвечаныя пытаньням мастацтва. **Др. Раіса Жук-Грышкевіч** зрабіла агляд творчасьці беларускіх мастакоў, ілюстратараў і скульптараў на Захадзе; падала багатыя біяграфічныя даныя пра мастакоў, а таксама храналягічны пералік выставак (усіх 21).

Уладзімер Шыманец у артыкуле „Мастакі зь Беларусі: Парыская школа" зрабіў агляд творчасьці сямёх выдатных заснавальнікаў Парыскае школы, што паходзяць зь Беларусі: Марка Шагала зь Віцебску, Хаіма Сутына са Сьмілавічаў, Пінкуса Крэменя з Жалудка, што каля Ліды, Сымона Сэгаля зь Беластоку, Восіпа Задкіна з Смаленшчыны, Жака Ліпшыца з Друскенікаў і Міхала Кікойна з Рэчыцы. Насьветленая сувязь зь Беларусяй у жыцьці й творчасьці гэтых мастакоў гэбрэйскага паходжаньня.

Галіна Русак у сваім артыкуле „Сучаснае беларускае мастацтва" разглядае тэматыку творчасьці й тэхніку працы мастакоў Беларускай ССР паваеннага пэрыяду. З прычыны абмежанай колькасьці крыніцаў, недахопу патрэбнай інфармацыі ды благой якасьці савецкіх мастацкіх рэпрадукцыяў, адзначае аўтарка, цяжка даць поўны малюнак мастацкае дзейнасьці сучасных беларускіх мастакоў. У гэтай сувязі хацелася-б зьвярнуць увагу на адну крыніцу, зь якой можна зачэрпнуць шмат інфармацыі для гэтае тэмы — гэта тыднёвік „Літаратура і Мастацтва", дзе вельмі часта друкуюцца інтэрвію з мастакамі, гавораць пра іхную дзейнасьць, даецца характарыстыка іхных твораў і да г. п.

Дзімітры Верасаў разглядае дзейнасьць і творчасьць беларускіх кампазытараў, хормайстраў і дырыгентаў у Злучаных Штатах, піша пра новыя беларускія музычныя творы ды магчымыя кірункі далейшае дзейнасьці беларускіх музыказнаўцаў на Захадзе. Трэба шкадаваць, што аўтар абмежаваўся адно да Злучаных Штатаў.

Др. Патрыша Кэнэды Грымстэд з Гарвардзкага Унівэрсытэту піша на дзьве тэмы: пра архівы й зборы рукапісаў у БССР і пра трансьлітарацыю беларускіх геаграфічных назоваў. У першым артыкуле аўтарка гаворыць пра цяжкасьці й перашкоды, што існуюць у вывучэньні архіўных сховішчаў Беларусі; апісвае архіўныя сховішчы Беларускай ССР. У другім артыкуле падае слоўнік важнейшых беларускіх геаграфічных назоваў з польска-расейскімі эквівалентамі і робіць заўвагі пра існуючыя правапісныя правілы перадачы беларускіх геаграфічных назоваў. Пытаньне геаграфічных назоваў у нас цяпер вельмі актуальнае, яно часта закранаецца ў рэспубліканскім друку ў сувязі з блытанінай, якая йснуе ў гэтай галіне.

Др. Вітаўт Кіпель у артыкуле „Раньняя прысутнасьць Беларусаў у Амэрыцы" робіць аналіз прычынаў, чаму Беларусы, імігруючы ў Амэрыку, траплялі ў іншыя нацыянальныя статыстычныя рубрыкі, пераважна ў польскую або расейскую. Аўтар піша таксама пра Беларусь як апрычонае культурнае паняцьце ў амэрыканскай літаратуры і пра наяўнасьць у Амэрыцы сьлядоў раньняй беларускай спадчыны.

Др. Янка Запруднік піша на тэму „Савецкая дакумэнтацыя гісторыі Беларусі (1902-1919 г.г.)". Аўтар паказвае, што ў савецкіх дакумэнтальных выданьнях ігнаруюцца дакумэнты, у якіх адлюстраваная гісторыя беларускіх небальшавіцкіх партыяў, а таксама культурны аспэкт у гісторыі беларускіх бальшавіцкіх партыяў. Бяз гэткае дакумэнтацыі — кажа аўтар, — нельга належна прасачыць станаўленьне ідэі беларускае дзяржаўнасьці.

Праф. Томас Бэрд, базуючыся на дакумэнтах і багатай бібліяграфіі, піша пра праваслаўе ў Беларусі ў часе 1917-1980 г.г. Гэта, фактычна, цэлая манаграфія пра шлях і разьвіцьцё аўтакефаліі Беларускае Праваслаўнае Царквы. У артыкуле пададзеныя сьпісы епархіяў, пэршагіерархаў і епіскапаў БАПЦ, пераклады статуту БАПЦ 1942 г. ды іншых дакумэнтаў, а таксама багатая літаратура. Праца праф. Т. Бэрда — выдатны ўклад у гісторыю Беларускае Праваслаўнае Царквы.

Валянціна Пашкевіч у артыкуле „Навучаньне беларускае мовы ў англамоўным асяродзьдзі" разглядае мэтадалёгію й праграмы беларускіх школаў у Злучаных Штатах і Канадзе, праблему падручнікаў ды дапасаваньня тэматыкі.

Васіль Мельяновіч піша на тэму „Беларусаведа ў сярэдніх школах і двухгадовых каледжах штату Мэрыленд". Разглядае і дае ацэнку падручнікаў, праз якія даюцца амэрыканскім вучням веды пра Беларусь. Аўтар абмяжоўваецца адным толькі штатам. Было-б вельмі карысна даведацца, як стаіць гэтая справа ў іншых штатах Амэрыкі. Цікавая дасьледная тэма для амэрыканскіх студэнтаў беларускага паходжаньня.

Апошні артыкул у 17-ай кнізе „Запісаў" — артыкул **Уладзімера Брылеўскага: „Польскі замежны друк пра Беларусь".** Гэта адзіны артыкул у беларускай мове. Чытаючы яго, само сабою просіцца пытаньне: а што піша пра нас друк іншых нашых суседзяў? Варта было-б падумаць пра гэта сябром Беларускага Інстытуту Навукі і Мастацтва.

У 17-й кнізе „Запісаў" толькі дзьве рэцэнзіі: адна пра зборнік артыкулаў „Франциск Скорина и некоторые вопросы развития книги в Советском Союзе" (Вільня, 1979), другая — на зборнік паэзіі Натальлі Арсеньневай „Між Берагамі" (Нью Ёрк, 1979). Далей ідзе інфармацыя пра 3-ці Беларускі Фэстываль у ЗША ды навукова-культурная хроніка 1979 году.

В. Сянькевіч

„ПАХОДЖАНЬНЕ ЛІТОЎСКІХ КНЯЗЁЎ"

Пад гэткім загалоўкам выйшла летась у ньюёркаўскім выдавецтве „Летапіс" брашура Л. Галяка на 42 бачынкі. У канцы брашуры — кароткае рэзюмэ ейнага зьместу паангельску.

КНІГАВЫДАВЕЦТВА Ў БССР у 1984 ГОДЗЕ

У Беларусі цяпер ёсьць дзевяць кніжных („Беларусь", „Мастацкая Літаратура", „Вышэйшая Школа", „Навука і Тэхніка", „Народная Асьвета", „Юнацтва", „Ураджай", „Беларуская Савецкая Энцыкляпэдыя" і „Выдавецтва Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту"), адно кніжна-часопіснае і адно газэтна-часопіснае выдавецтвы. Што гэтыя выдавецтвы прапануюць сёлета чытачу? Нашыя меркаваньні й высновы будзем базаваць на назовах выданьняў, пра якія ў анатаваных тэматычных плянах падаецца канкрэтная інфармацыя.

Вось-жа паводля нашых падлікаў, кніжныя і кніжна-часопісныя выдавецтвы Беларускай ССР плянуюць выдаць у 1984 г. 1508 публікацыяў — на 11 назоваў больш як было запляванава на 1983 год. У гэты лік уваходзяць ня толькі кнігі й брашуры, але таксама й плякаты, фатаальбомы, паштоўкі, буклеты, зборнікі й пэрыядычныя выданьні ды іншае.

Што да тыражу, дык з анатаваных тэматычных плянаў вынікае, што ён дасягне 25.809.400 экзэмпляраў, крыху менш за летатнія 26 зь лішнім мільёнаў экзэмпляраў.

З моўнага гледзішча справа выглядае наступна: з 1351 публікацыі, пра якія ў каталёгах былі канкрэтныя дадзеныя, 444 (33%) прыпадаюць на беларускую мову, 802 (59%) — на расейскую мову, 61 (4.5%) — на двумоўныя беларуска-расейскія выданьні, 19 (1,5%) — на замежныя мовы, а рэшта 25 назоваў — гэта альбомы, паштоўкі, фатавыданьні ды падобнае, якія выдаюцца часамі ў некалькіх мовах.

Найбольш свае прадукцыі ў роднай мове выдае „Мастацкая Літаратура": 31,5% прадукцыі гэтага выдавецтва выходзіць у беларускай мове. „Беларуская Савецкая Энцыклапэдыя" выдае 71,4% пабеларуску. „Юнацтва", якое летась займала другое месца, сёлета зойме трэйцяе — 66,4% сваіх выданьняў выпусьціць пабеларуску замест леташніх 74-х працэнтаў. Далей ідуць: „Народная Асьвета" — 51,3%, „Навука і Тэхніка" — 25,3%, „Беларусь" — 25%, „Выдавецтва Беларускага Дзяржаўнага Ўнівэрсытэту" — 12%.

Выдавецтвы, якія выпускаюць сваю кніжна-пэрыядычную прадукцыю пераважна ў расейскай мове — гэта „Полымя" (90%), „Вышэйшая Школа" (95%) і „Ураджай" (98%).

Цяпер колькі слоў пра перакладную літаратуру. Справа мастацкага перадруку ў Беларусі, што і гаварыць, заўсёды стаяла дрэнна. Звычайна выдавалася ад трох да сямёх кнігаў на год, тымчасам як, скажам, у суседняй Ліцьве выходзіла больш за сотню. Справа гэтага адставаньня беларускага перакладу закраналася ўжо цiраз на старонках рэспубліканскага друку і на пісьменьніцкіх зьездах, але тымчасам без пажаданых вынікаў. Сёлета плянуецца выпусьціць у сьвет 33 перакладныя выданьні з 22-х моваў савецкіх і замежных народаў. Прычым зь 17-цёх замежнамоўных выданьняў на заходняэўрапэйскія мовы прыпадаюць усяго толькі 4 назовы. Што да тыражу перакладной літаратуры, дык паводля нашых падлікаў ён дасягне 568 тысячаў экзэмпляраў, на 127 тысячаў менш як летась.

Зь беларускае-ж мовы выдавецтва „Мастацкая Літаратура" пляную выдаць у перакладзе на расейскую ўсяго 7 назоваў агульным тыражом 148 тысячаў экзэмпляраў.

Такім чынам колькасьць перакладной літаратуры ў Беларусі супраць 1983 году зьнізіцца на 3 назовы, што дазваляе нам сьцьвердзіць, што Беларуская ССР трымаецца й надалей у стане „літаратурнай правінцыі".

Раўнуючы беларускую мастацкую літаратуру 1984 г. да 1960-х гадоў, заўважаецца пэўны прагрэс. Кампанія за павышэньне тыражоў, якая пачалася ў 1958 г., дала пэўныя вынікі. Із стандартных для твораў беларускай мастацкай прозы ў 60-х гадох дзьвюх-трох-пяцёх тысячаў экзэмпляраў, цяпер тыраж павысіўся да 12-14-цёх тысячаў, а паэтычных зборнікаў зь 500 да 4-5 тысячаў, улучна зь першай кнігай паэта. Аднак і гэтага замала. Кніжная прадукцыя ў беларускай мове далёка не задавальняе попыту і патрэбаў рэспублікі й замежнага чытача.

Падсумоўваючы ўсё сказанае, трэба адзначыць, што ўзяты партыйным кіраўніцтвам кірунак на русыфікацыю праз выдавецтвы ня толькі працягваецца, але і ўзмацняецца, довадам чаго — зьніжэньне з 36-цёх да 33-х працэнтаў кніжнай прадукцыі ў беларускай мове, а таксама абмяжоўваньне кантактаў зь літаратурамі іншых краінаў, асабліва краінаў Захаду.

Язэп Барэйка

„БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКІ ТЭАТР"

Ethnic Theatre in the United States. Edited by Maxine Schwartz Seller. Greenwood Press, 1983.

Пад гэткім загалоўкам зьмешчаны разьдзел у вялікай амэрыканскай кнізе „Этнічны тэатр у Злучаных Штатах", што выйшла летась у выдавецтве „Грынўуд Прэс" у Ўэстпорце (ЗША) і Лёндане (Ангельшчына).

Аўтары разьдзелу — др. Вітаўт Кіпель і Зора Кіпель. Разьдзел (33 бач. кнігі) пачынаецца экскурсам у гісторыю Беларусі. Аўтары коратка паясьняюць тэрміналягічную заблытанасьць вакол пытаньня аб раньніх пасяленцах у Амэрыцы зь Беларусі, падаюць статыстыку іміграцыі зь Беларусі, апісваюць беларускія традыцыі, зьвязаныя так ці інакш з тэатральнымі паказамі, падаюць асноўнае зь гісторыі беларускае драматургіі.

Беларускія тэатральныя паказы ў ЗША пачаліся у сярэдзіне 1920-х гадоў у Чыкага. Калі-ж напрыканцы 1940-х — пачатку 1950-х гадоў у Амэрыку пачалі масава прыбываць беларускія перасяленцы з Заходняе Эўропы, разгарнулася й дзейнасьць беларускіх самадзейных ды поўпрафэсійных тэатральных гуртоў. Вітаўт і Зора Кіпелі апісалі дзейнасьць гэтых гуртоў і далі сьпіс усіх беларускіх паказаў у Амэрыцы: назоў п'есы, прозьвішча аўтара яе, прозьвішча рэжысэра ды дата й месца паказу. Разьдзел канчаецца даволі багатай бібліяграфіяй для далейшага вывучэньня гэтага пытаньня.

ПРАПАГАНДА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА

Менская газэта „Зьвязда" (26. X. 83) падала:

„З мэтай прапаганды асобных відаў народнага мастацтва выдадзеныя буклеты 'Гліняная цацка', 'Кавальства', падрыхтаваны альбом 'Арнамэнт беларускіх народных тканін', мэтадычныя дапаможнік 'Народная творчасьць'. Рыхтуюцца дапаможнікі для гуртоў 'Беларуская саломка і лаза', 'Беларускія выразкі з паперы'."

У БЕЛАРУСКІМ ІНСТЫТУЦЕ НАВУКІ Й МАСТАЦТВА

НА ВЫДАНЬНЕ ЗБОРУ ТВОРАЎ МІХАСЯ КАВЫЛЯ

Падпіска й ахвяры

Атрымана ў хранялягічным парадку да 10 студзеня 1984 г.

172.	Урбан П.	$ 53.00
173.	Урбан Л.	35.00
174.	Бортнік У.	18.00
175.	Цьвірка У.	35.00
176.	Сенькоўскі Ю.	35.00
177.	Малышка К.	40.00
178.	Лазовіч В.	20.00
179.	Крыстоў К.	10.00
180.	Зімін У.	20.00
	Разам:	$ 266.00

З папярэдняй падпіскай і ахвярамі агульная сума на 10 студзеня 1984 г. $ 5269.00

Прысланыя ахвяры на выдавецкі фонд Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва:

Будзька Ч.	$ 200.00
Шчорс М.	100.00
Качан В. (у памяць А. Качана)	30.00
Гайдзель П.	40.00
Разам:	$ 370.00

Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва паведамляе, што ў бліжэйшым выдавецтве пляне Інстытуту гэткія выданьні:

Запісы, кніга 18.
Бібліяграфія Скарыніяны. Укл. Вітаўт Тумаш.
Збор твораў Міхася Кавыля.
Купала й Колас на Захадзе: бібліяграфія. Укл. Вітаўт Кіпель і Зора Кіпель.
Скарб Беларусі. Антолёгія вершаў пра родную мову. Укл. Янка Запруднік.
Манаграфія праф. Томаса Бэрда пра аўтакефалію Беларускае Праваслаўнае Царквы.

НАПЯРЭДАДНІ ПАГРОМАЎ

(Заканчэньне з № 314)

(Успаміны Яўхіма Кіпеля з 1930-х гадоў. З архіўных матар'ялаў Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва).

Наагул-жа, як на унівэрсытэце, гэтак і ў Акадэміі зьявілася ў другой палове дваццатых гадоў поўна небеларусаў. Шмат зь іх было сокотаў, якія так і шнырылі па лябараторыях і нечага выглядалі. Аднойчы на гэтую тэму мне давялося перакінуцца словам з Азбукіным (Мікалай Азбукін, 1894-1943 г.г. — беларускі географ і грамадзкі дзеяч, з Бабруйску. — Рэд. „Б-са".), але ні ён ні я нейк гэтаму не надавалі сур'ёзнага значэньня.

Паводля агульнае думкі, галоўным слупом унівэрсытэцкага вывяду была нехта Марголіна. Афіцыйна яна была асьпіранткай ды займала пасаду партыйнага арганізатара. Відаць, яна добра спраўлялася із сваёй партыйнай працай, бо не некалькі разоў перабіралі на галоўнага арганізатара.

Вельмі-ж шмат гора прычыніла гэтая асоба беларускім студэнтам. У Марголінай на паслугах быў дацэнт фізікі Усьпенскі. Тады яму было гадоў 45, ато й больш. Як фізык, ён быў на сваім месцы, але ён быў кандыдатам у партыю, і гэта яго абавязвала быць асабліва пільным да „клясавага ворага". Камуністычную пільнасьць ён выяўляў вельмі шчыра ды зла нарабіў студэнтам і прафэсуры поўна. Шпігаваў Усьпенскі і ў Акадэміі Навук.

Ня менш зла нарабіў беларускаму актыву на Унівэрсытэце і былы эсэр, а тады камуніст, Панкевіч. Гэты суб'ект, каб давесьці сваю аддансьць камунізму, шпігаваў бадай болей за ўсіх. Навет камуністы беларусы, якія тое-сёе бачылі, цірка пры спатканьні пыталіся: хто гэта — Панкевіч, і што гэта ён выпісвае? Хутка яму надалі тытул прафэсара ў пэдагагічных навуках, спэцыяліста комплекснага мэтаду ды далтон пляну.

Гэтыя адміністрацыйныя зьмены мне былі асабліва заўважныя, бо гэта адбывалася ў асяродзьдзі, зь якім я працаваў бадай ад часу, калі я прыехаў у Менск у 1920 годзе.

Аднак, маючы шмат знаёмых і ў іншых колах грамадзкага, палітычнага й культурнага жыцьця ды будучы добра знаёмым зь некаторымі камуністамі беларусамі, гутарачы зь імі, бачыў я зьмены ўсюды.

Асабліва мне запамяталася адна сустрэча зь Якубам Коласам на вуліцы, калі ён, не захацеўшы доўга гутарыць, выняў зь кішэні сваю фатаграфію й сказаў нешта накшталт: вось, Яўхім, на ўспамін.

Гэтаксама неяк дзіўна не хацеў нічога гаварыць і Цішка Гартны, зь якім я знаўся даўно, і мне ён часта паведамляў, што рабілася ў партыі. Гэтым разам, ці толькі не апошні раз перад маім арыштам, ён неяк махнуў рукой — наколькі памяць, здаецца, гэта было недзе зімой на пачатку 1930 году. А Цішка-ж Гартны ня бачыць ня мог, што рабілася ў дзяржаўным апараце.

Хутка зьмяшчалі з пасадаў камуністаў беларусаў. Там-сям у партыі назіраліся апазыцыі: у Гомелі, Магілеве. У сувязі зь індустрыялізацыяй у рэспубліку масава пачынаў наяжджаць небеларускі пралетарыят. Расейцы займалі кіруючыя становішчы. У самай вярхушцы партыі назіралася чахарда: Крыніцкага, заменіў Кнорын, а за гэтым ненавісьнікам Беларусаў прыйшоў Гамарнік, што перад гэтым катаваў Украіну й Далёкі Усход.

Чыстка Беларусаў у партыі разгаралася. Тады прыйшоў у 1930 г. нехта Гей. (Канстантын Гей — родам зь Пецярбургу, год нараджэньня 1896, партыйную кар'еру рабіў у Расеі — ад 3. І. 1930 г. да 18. І. 1932 быў першым сакратаром ЦК КП(б) Б. — Рэд. „Б-са".). Начальнікам ГПУ у 1930 г. быў Міхаіл Рапапорт. Аб Рапапорце я ўжо ведаў і раней. У Бабруйску (я паходжу з Глушчыны, ад Бабруйску недалёка, і Бабруйск мы ўсе добра ведалі) перад Першай сусьветнай вайной на конскім рынку арудавалі малады Мішка Рапапорт, ці, як яго звалі ў Бабруйску, Мішка Конюх. Быў ён маклерам па продажу й абмену коней, а таксама лоўкі шулер у карты. Мішка Конюх хутка стаў рабіць кар'еру пры бальшавіках, і ўрэшце трапіў у Менск ды стаўся там начальнікам ГПУ. Займаў ён таксама высокую пасаду і ў партыі.

Імоў пагром беларускага сялянства, што вёўся ўжо недзе ад 1928-29 году, а ад году 1930-га, калі быў лютым быў прыняты закон аб поўнай калектывізацыі, за год часу сельская гаспадарка Беларусі была дашчэнту разбураная.

Беларусы камуністы ня бачыць гэтага не маглі, аднак стрымаць гэтага ні яны, ды й ніхто ўжо ня мог. Нажаль, ніхто таксама не ўяўляў і поўнага размаху таго, што было заплянавана.

Калі гэтая фаза была пройдзеная, ды ў Менску й іншых гарадох пазаменяваная адміністрацыя, тады справу беларускае інтэлігенцыі паставілі ў Маскве на парадак дня (прынамся гэтак мне казалі некалькі беларускіх камуністаў). Справа была пастаўленая ў Палітбюро й прдстаўленая так, што беларуская інтэлігенцыя станавіла небясьпеку. Пастанова ў Маскве была прынятая вельмі лютая для Беларусаў. Была дадзеная інструкцыя ГПУ, а таксама й партыйным органам ды й судом зьліквідаваць нацыянальна думаючы кадры. Быццам пасьля прыняцьця такое рэзалюцыі былі паклікалыя ў Маскву камуністы Беларусы: Чарвякоў, Галадзед, Васілевіч ды іншыя. Выклікалі тады ў Маскву таксама й Алеся Адамовіча, аднак памінулі Ігнатоўскага. Быццам там у Маскве моцна запратэставаў супраць пастановы Васілевіч. Яго адразу падтрымалі іншыя. Беларускія камуністы даводзілі, што такая плітыка нарабіць больш шкоды і для рэспублкі і для Беларусаў. Як мне перадавалі, Чарвякоў пры ўсім гэтым маўчаў. Пратэсты аднак нічога памагчы не маглі — партыя пастанавіла, што гэта адзіны правільны шлях. І справа пагрому беларускае інтэлігенцыі рушыла ўперад.

А. ЛУЦКЕВІЧ І ЛЕНІН ПРА ЛІК БЕЛАРУСАЎ

Сярод юбілейных датаў сёлетняга году — 100-годзьдзе ад нараджэньня Антона Луцкевіча, аднаго з выдаўцоў і рэдактараў газэты „Наша Ніва", літаратурнага крытыка, гісторыка й палітычнага дзеяча.

Імя Антона Луцкевіча заслугоўвае на ўвагу дзеля шмат якіх прычынаў, у тым ліку й дзеля таго, што, дзякуючы аднаму зь яго артыкулаў, Ленін у сваіх выказваньнях пра Беларусь пачаў у 1914 годзе карыстацца больш дакладным лікам Беларусаў.

Адкуль мы гэта ведаем? А вось адкуль.

Два зь лішнім гады таму беларускі савецкі пісьменьнік Гэнрых Далідовіч, які цікавіцца навейшай гісторыяй Беларусі, пісаў у газэце „Літаратура і Мастацтва" (у нумары з 7. XI. 1981 г.), што Ленін „у 1913 г. знаёміўся з кнігай „Формы нацыянальнага руху ў сучасных дзяржавах' і зрабіў нямала выпісак, што датычыліся Беларусі, Беларусаў".

Вось-жа названая Далідовічам кніга — гэта зборнік артыкулаў, які выйшаў парасейску ў 1910 г. ў Пецярбургу пад рэдакцыяй Кастэлянскага ў выдавецтве „Общественная польза". Поўны загаловак зборніка гэткі: „Формы национального движения в современных государствах. Австро-Венгрия. Россия. Германия".

Адзінаццаць старонак у гэтай кнізе займае артыкул пад заг. „Беларусы", у канцы якога названы яго аўтар — Антон Навіна. Гэта псэўданім Антона Луцкевіча, як яно агульна ведама і як гэта пацьвярджае Беларуская Савецкая Энцыклапэдыя, у шостым томе якое чытаем: „ЛУЦКЕВІЧ Антон Іванавіч (псэўданімы: Антон Навіна, Навіна, Гэнрык Букавецкі, Іван Мялешка, Кумальга і інш.) . . .

Вось-жа Ленін, які зрабіў „нямала выпісак" пра Беларусаў з кнігі „Формы нацыянальнага руху ў сучасных дзяржавах", ня мог іх зрабіць зь ніякага іншага артыкулу, як толькі з Луцкевічавага, бо Луцкевічаў артыкул — адзіны ў цэлай кнізе на тэму Беларусі й Беларусаў.

Артыкул Навіны-Луцкевіча пачынаецца ад разгляду пытаньня пра колькасьць Беларусаў. Пытаньне гэтае было спрэчнае ў 1910 г., калі пісаўся артыкул, у 1913-14 г.г., калі Ленін займаўся распрацоўваньнем нацыянальнага пытаньня, як спрэчнае яно й сёньня.

Антон Навіна-Луцкевіч так высьвяў гэтае пытаньне: „Перапіс 1897 году, — піса ён, — налічвае ў Расійскай імпэрыі 5 мільёнаў 885 тысячаў Беларусаў. Аднак лік гэты наўдачу ці можа ўважацца за дакладны; розныя акалічнасьці мясцовае палітыкі, перадузятасьць, зь якой падыходзілі да зьбіраньня дадзеных арганізатары перапісу, нястача нацыянальнае самасьведамасьці сярод шырокіх народных масаў — усё гэта робіць дадзеныя пра нацыянальны склад наагул, а ўпасобку пра лік Беларусаў, мала верагоднымі.

„Больш даверу, — піса далей Навіна-Луцкевіч, — заслугоўвае навуковае вывучэньне гэтага пытаньня, што належыць прафэсару Карскаму, які, кіруючыся лінгвістычнымі асаблівасьцямі Беларусаў, вызначае іхную колькасьць на Беларусі лікам больш за восем мільёнаў".

Калі Ленін, як кажа Гэнрых Далідовіч, зрабіў „нямала выпісак" пра Беларусаў з кнігі „Формы нацыянальнага руху ў сучасных дзяржавах", дык напэўна выпісаў ён перш-наперш дадзеныя статыстыкі. Пасярэдняе пацьверджаньне гэткаму меркаваньню мы знаходзім у кніжыцы беларускага савецкага гісторыка Міколы Ермаловіча „Дарагое Беларусам імя". Гэта — выданьне газэты „Голас Радзімы", якое выйшла ў Мінску ў 1970 годзе. Вось што піша Ермаловіч:

„Ленін, назадаволены афіцыйнымі зьвесткамі аб колькасьці Беларусаў, настойліва шукаў больш надзейныя матар'ялы па гэтым пытаньні. Так, калі ў 1913 годзе ён прыводзіў даныя, згодна зь якімі Беларусы складалі 4,5 працэнты ад усяго насельніцтва Расіі, то ў 1914 годзе Ленін называе больш дакладную лічбу — 6 працэнтаў".

Гэтае ўдакладненьне ліку Беларусаў Ленін здолеў зрабіць толькі дзякуючы Антону Луцкевічу.

Арсень Загорны

СУСЬВЕТНАЯ АНТЫКАМУНІСТЫЧНАЯ ЛІГА ПАДТРЫМВАЕ СВАБОДУ БЕЛАРУСІ

У Люксэмбургу 19-22 верасьня летась адбылася канфэрэнцыя Сусьветнай Антыкамуністычнай Лігі, на якой сп. Д. Касмовіч, начальнік Галоўнага Штабу Беларускага Вызвольнага Фронту, і сп-ня Надзея Касмовіч узялі ўдзел. Урачыстасьць адчыненьня канфэрэнцыі адбылася ў будынку Эўрапейскага Парлямэнту, а праца канфэрэнцыі праходзіла ў гатэлі „Новотэль", які, у сувязі з пагрозаю падкладу бомбы, ахоўваўся паліцыяй.

У часе канфэрэнцыі беларуская дэлегацыя раздала дэлегатам больш за 400 экзэмпляраў мэмарыялу пра цяжкое палажэньне беларускага народу й ягонае змаганьне за свае людзкія й дзяржаўныя правы. На просьбу японскага рэпартэра сп. Д. Касмовіч даў інтэрвію для японскае прэсы.

Шмат прывітаньняў ад беларускіх арганізацыяў, прысланых на канфэрэнцыю, зрабілі вялікі эфэкт на ейных удзельнікаў ды ўмацавалі ў ініцыятараў і ўдзельнікаў канфэрэнцыі перакананьне, што Беларусы ў Вольным Сьвеце не забыліся свае Бацькаўшчыны й дапамагаюць сваму народу здабыць лепшую будучыню.

Канфэрэнцыя Сусьветнае Антыкамуністычнае Лігі прыняла рэзалюцыю ў падтрыманьне справы незалежнасьці Беларусі, асудзіла праводжаную ў БССР русыфікацыю ды выказала дамаганьне, каб былі звольненыя зь месцаў зьняволеньня Беларусы-вязьні сумленьня.

„БЕЛАРУСКІ СЬВЕТ" № 14 (43)

Нумар прысьвечаны Язэпу Лёсіку — мовазнаўцу, пісьменьніку й палітычнаму дзеячу — у сувязі із 100-годзьдзем ад нарадзінаў, што споўніцца ў 1984 годзе. Артыкул пра Я. Лёсіка напісаў В. Кіпель. Далей у нумары зьмешчаныя: працяг арт. Р. Семашкевіча пра часапіс „Гоман" 1884 году, пра Адама Гурыновіча й Браніслава Эпімаха-Шыпілу; арт. М. Белямука „Панёманская загадка", верш Л. Геніюш („Хай славіцца наш Беларускі род"); працяг успаміну В. Сініцы „Маё мястэчка"; працяг гістарычнага нарысу Ю. Весялкоўскага „Беларусь у Першай сусьветнай вайне"; каляровая ўкладка зь беларускімі арнамэнтамі Ч. Будзькі; пачатак раману Ул. Глыбіннага „Вялікія дарогі"; верш Л. Геніюш („У нас белы дзень і белы сьвет"); гумар; выслоўі. Нумар ілюстраваны. На першай нутраной вокладцы зьмешчаныя ноты й словы песьні „Слуцкія ткачыкі" (словы М. Багдановіча, муз. М. Мацісона).

З часапісам рассылаецца дадатак „Думкі й пагляды" (№4).

Адрыс рэдакцыі й выдавецтва: Nikolas Prusky, 1086 Forest Hills Ave. S.E., Grand Rapids, Mich. 49506, USA.

БЕЛАРУСКАЯ МАРКА ААН

Ньюёркаўцы пра сябе кажуць, што іх, бадай, нічога ня зьдзіўле. У ладнай меры яно так і ёсьць, бо горад Нью Ёрк сваёй вялічыняй і калярытнасьцяй штодзённага жыцьця дае магчымасьць пабачыць гэтулькі, што ўсё далейшае будзе ў нейкай меры паўтарэньнем бачанага, перажытага.

Аднак бываюць выключэньні. Гэткім было, прынамся для ніжэй падпісанага, здарэньне 23 верасьня сёлета ў будынку Аб'еднаных Нацыяў. У гэты дзень, як ведама, ААН выпусьціла паштовую марку, прысьвечаную Беларускай ССР. Напярэдадні выхаду маркі, як звычайна, была рэкляма: у шмат якіх кнігарнях, культурных установах, некаторых бібліятэках былі паразьвешваныя каляровыя лятучкі, у якіх паведамлялася аб выхадзе маркі. Аднойчы рэкляму зь беларускай маркай мне давялося бачыць і ў мэтро.

У дзень выпуску маркі я наважыўся падыйсьці да будынку ААН ды купіць сабе яе — няхай, думаю, ляжыць, мо калі-небудзь спатрэбіцца. Ну, што-ж, падыйсьці ў Аб'еднаныя Нацыі — справа простая, сьцежкі туды ведамыя, даводзілася часта бываць там.

У паштамт ААН уваходзіцца з паўночнага боку будынку. Турыстаў і наведвальнікаў там звычайна бывае больш. Гэтым разам кінулася ў вочы, што іх нібыта больш як іншымі разамі. Каля машты са сьцягам БССР стаяла групка школьнікаў з настаўнікам, які нешта тлумачыў. Гэта таксама зьява бачаная — школьнікі азнаямляюцца па сьцягох з краінамі-сябрамі ААН. Але як я толькі ўвайшоў у будынак, дык тут насцярожыўся: перада мной быў даўгі хвост чаргі, што йшла ад магазыну сувэніраў да паштамту. На маё пытаньне, што там сёньня такое цікавае ці важнае, апошні чалавек у чарзе адказаў, што сёньня дзень выхаду маркі Беларускай ССР. Але перад тым як займаць чаргу, я наважыўся прайсьці ўздоўж чаргі ды папытаць яшчэ ў пары асобаў, чаго яны стаяць у чарзе. Апытаў я чалавек восем і ўсе яны мне адказвалі, што стаяць у чарзе, каб купіць марку БССР. Ясна, гэткая паінфармаванасьць выклікала ўва мне прыемнае зьдзіўленьне. Але найболей я зьдзівіўся, калі адзін чалавек, у якога я папытаўся, сказаў мне, што ён — гандляр маркамі, ён спэцыяльна прыехаў з Канады, ды што напярэдадні яшчэ ёсьць адна ня меншая чарга, каб марку пагасіць першым днём выпуску (гл. здымак). Далей, казаў той гандляр, пакольні даюць усяго чатыры маркі ў адны рукі, ён стаіць ужо пяты раз у чарзе.

Канвэрт з маркамі ААН, прысьвечанымі Кеніі, Беларускай ССР, Джамайцы й Малаві.

Заняў сваё месца ў чарзе і я. Прастаяў спачатку ў адной, потым у другой гадзінаў чатыры. Пазнаёміўся зь філятэлістамі й гандлярамі марак з блізу дзесяцёх штатаў, а таксама з Мэксікі, Канады ды Нямеччыны. Адны зь іх цікавіліся маркай, каб зарабіць (цана маркі ў наступны панядзелак паднялася ў чатыры разы), другія цікавіліся маркай для сваіх калекцыяў, турысты проста хацелі набыць памятку..

Цікавай навінкай для мяне было й тое, што недалёка ад вакенца, дзе прадаваліся маркі, вісела на сьценцы электрычна асьветленая карта Беларускай ССР — для арыентацыі зацікаўленых. Пасьля чаканьня ў чарзе набыў я маркі, адштампляваў іх, паклаў на полку (думаю, што не забудуся, дзе паклаў) ды пастанавіў падзяліцца сваімі ўражаньнямі аб тым, чым зьдзівіўся.

В. Зубкоўскі

ПРАМОВА А. ГУРЫНОВІЧА Ў ААН...

(Заканчэньне з б. 1-й)

(Заканчэньне з б. 1-й)

вецкі Саюз прапанаваў на Генэральнай Асамблеі? Паслухаймя самога Гурыновіча (не пераказанага Белтай):

„Тымчасам як Савецкі Саюз прапануе, каб Міжземнае мора было ператворанае ў зону стабільнага міру й супрацоўніцтва, каб усе караблі зь ядзернай зброяй на іх былі выведзены адтуль, каб адмовіцца ад размяшчэньня ядзернае зброі на тэрыторыі ня-ядзерных міжземнаморскіх дзяржаваў, Злучаныя Штаты супрацьявіцца гэткім мерапрыёмствам".

Із словаў Гурыновіча ясна відаць, што Савецкі Саюз таксама мае ядзерную зброю ў Міжземнаморскім раёне. Але савецкая цэнзура ня хоча зварачаць увагу на гэта чытачоў сваіх газэтаў. І адпаведна выкасоўваецца з прамовы савецкага дэлегата на Генэральнай Асамблеі фраза: „Савецкі Саюз прапануе" ... Пакідаецца толькі: „ЗША пераішкаджаюць".

Вось яшчэ адзін прыклад гэткае цэнзурна-журналістычнае акрабатыкі. Гурыновіч казаў:

„Імкнучыся да агульнага абніжэньня напружаньня па ўсіх морах і акіянах, Савецкі Саюз запрапанаваў, побач зь іншымі крокамі, абмежыць на ўзаемнай аснове морскую дзейнасьць, абмежыць і скараціць морскія ўзброеныя сілы, вывесьці савецкія й амэрыканскія падводныя лодкі з ракетамі на іх з зонаў ваеннага патруляваньня . . .".

Заява гэтая й зьвязаныя зь ёю далейшыя выказваньні міністра замежных справаў БССР на Генэральнай Асамблеі ААН — зьява, зазначма, прынцыпова важная і, бясспрэчна, цікавая для чытача беларускага савецкага друку — зусім апушчаная з гэтага друку. Белта, пэўна-ж, не дзеля свае наіўнасьці выпусьціла гэтыя словы зь пераказу Гурыновічавае прамовы. Белта (гэта значыцца, партыйная цэнзура) хоча, каб чытач савецкае газэты ня ведаў пра ўсю ваенную заангажаванасьць Савецкага Саюзу „па ўсіх морах і акіянах".

Нарэшце, нельга абыйсьці маўчаньнем і аднаго невялічкага пропуску ў Гурыновічавай прамове на самым еййным канцы — пропуску із сфэры савецкае нацыянальнае палітыкі. Гурыновіч сказаў: „Беларуская ССР, якая будзе сьвяткаваць сваё 65-годзьдзе на пачатку 1984 году і 40-ыя ўгодкі вызваленьня свае тэрыторыі ад фашысцка-нямецкіх захопнікаў у сярэдзіне году, поўная рашучасьці аб'ядна́ць свае намаганьні . . ." і г. д.

У белтаўскім-жа пераказе ў „Зьвязьдзе" чытаем: „Беларуская ССР поўная рашучасьці аб'ядна́ць свае намаганьні . . ." і г. д. Сьвяткаваньне 65-годзьдзя рэспублікі праз цэнзуру Белты не пралезла разам із якімі іншымі істотнымі выказваньнямі міністра замежных справаў савецкае Беларусі на Генэральнай Асамблеі ААН.

А. Будзіч

СЬВ. † ПАМ.

АНДРЭЙ МІНЧУК

неспадзявана адыйшоў у вечнасьць 8-га лістапада 1983 г. на 68-м годзе жыцьця. Пахаваны на гарадзкім магільніку ў Пасэйку. Асіраціў жонку Альжбету, дачку Марыю з унучкай, сыноў Андрэя й Макса.

Вэтэран з 1939 г., жаўнер Б.К.А., кіраўнік Згуртаваньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў у 1974-1979 гадох.

З сумам паведамляе сям'я.

НЕРЭНТАБЕЛЬНАСЬЦЬ І РУЧНАЯ ПРАЦА

Адно зь вялікіх дасягненьняў савецкае сыстэмы — тое, што там няма беспрацоўя. Якім спосабам гэта дасягаецца, паказваюць ніжэй зьмешчаныя: фатаздымак студэнтаў „на бульбе" і апісаньне іхнага быту там, заява першага сакратара ЦК кампартыі Беларусі Мікалая Сьлюнькова пра нерэнтабельнасьць калектывізаванае гаспадаркі рэспублікі, заява савецкага лідэра Андропава пра ступень ручное працы ў прамысловасьці ды выказваньне на тэму ручное працы прадстаўніка Дзяржпляну СССР Міхаіла Клімава.

Інакш кажучы, савецкае беспрацоўе мае свой адваротны бок — нявыдольнасьць сыстэмы выкарыстаць ініцыятыву й працаздольнасьць чалавека працы, каб селянін мог зарабіць харчамі сябе, тых, што працуюць у прамысловасьці й сэктары абслугі, ды тых, хто часова апынаецца бяз працы — як гэта робіцца ў прамысловых дзяржавах Захаду.

мне па гаспадарцы". Нас-жа ўсіх пасялілі ў нейкай маленькай, даўно пакінутай гаспадарамі хатцы. Ні ложкаў, ні стала, ні нават табурэткі тут, вядома, не аказалася. Адны голыя сьцены ды закураная, халодная печ, якая сіратліва прытулілася ў кутку пры ўваходзе.

Нанасілі мы сюды саломы і так, на падлозе, упокат і спалі.

Зіновій Прыгодзіч. Журба мая сьветлая. Лірычная споведзь. **Маладосьць** (Менск), 1983, № 9, б.б. 85-86.

***

„Па выніках 1982 году **эканамічна слабых гаспадарак у нас — нерэнтабельных або з малым прыбыткам — каля 60 працэнтаў**, у тым ліку трэцяя частка — хранічна адстаючых". — М. Сьлюнькоў, першы сакр. ЦК КПБ, на пленуме ЦК КПБ (**Зьвязда**, 1. III. 83).

***

„Між тым даволі ўявіць сабе напружаны стан з працоўнымі рэсур-

З артыкулу „Важкі ўклад студэнтаў", газ. Чырвоная зьмена", 5. X. 1983.

***

Другі дзень у вёсцы. За сорак кілямэтраў ад Мінску. У калгасе „Гігант".

Якія ўражаньні? Гаспадарка хоць і мае гучную назву, але вельмі занядбаная. У першы-ж дзень, як толькі мы прыехалі, старшыня калгасу, сам па сабе, відаць, добры, але нейкі разгублены, стомлены бясконцымі турботамі чалавек, паскардзіўся нам:

— Няма людзей... На ўсю гаспадарку дваццаць працаздольных. Дый тыя ўжо даўно пэнсіянеры. Маладыя ж — хто ў горадзе, хто на чыгунцы. А тут хоць разарвіся. Вясною яшчэ сяк-так. Мэханізатары і пасецца і дагледзіць. А восеньню — хоць плач. Уся надзея на студэнтаў...

Уладкавалі нас ня вельмі каб. Дзяўчат нашых, Лену і Люду, узяла, праўда, на кватэру адна жанчына, якая, выслухаўшы просьбу старшыні, павагалася і сказала: „Ладна, бяру, мо што хоць памогуць

самі, дэмаграфічную сытуацыю ў краіне, каб стала ясная эканамічная недапушчальнасьць далейшага захоўваньня значнае часткі **ручное, немэханізаванае працы, якая толькі ў прамысловасьці дасягае 40 працэнтаў**". — Юры Андропаў, Генэральны Сакратар ЦК КПСС, арт. „Вучэньне Карла Маркса й некаторыя пытаньні сацыялістычнага будаўніцтва ў СССР", **Коммунист,** (Масква), 1983, № 3, б.б. 16-17.

***

„Прыблізна палавіна ўсіх рабочых, занятых у галінах матар'яльнае вытворчасьці, сёньня — гэта людзі ручное працы. Можна падаць і абсалютны лік — ён даволі ведамы — прыблізна 45 мільёнаў чалавек сёньня ў галінах матар'яльнае, я падкрэсьліваю, вытворчасьці, занятыя ручной працаю... У галіне сельскае гаспадаркі — удзельная вага ручное працы перавышае 60%, паміж 60 і 65%". — Радыё-Масква, 22. X. 1983, гутарка з прадстаўніком Дзяржпляну СССР М. Клімавам.

„НЕ ХАПАЕ МОДНАГА АБУТКУ"

У газэце „Чырвоная Зьмена" (6. X. 83), у рубрыцы „Маладзёжная мода: вытворчасьць, пакупнік", пад заг. „Боцікі ў вітрыне", зьмешчаны артыкул В. Галубовіч пра абутковыя магазыны беларускае сталіцы й нястачу моднага абутку. Вось як гэты артыкул пачынаецца.

***

„Тапачкі балерыны". Боцікі на „венскіх" абцасах? — прадавец сымпатычна ўсьміхаецца, але не з пагардай — проста мы для яе зараз „дзіўныя" пакупнікі. — Вядома, востра модны абутак у нас калі-нікалі бывае... Але аб гэтым звычайна здагадваюцца, калі ў магазыне шмат людзей, а сёньня пуста...

Застаецца падзякаваць за кансультацыю і з сумам паглядзець больш чым сьціплую калекцыю „Сёньня ў продажы".

З таго, што ёсьць, купляць ня хочацца нічога. Ну, а вы-б купілі боты амаль армейскага ўзору ці чаравікі, якія маюць выгляд увогуле модны і колер неблагі, але прымераеш... капыл нязручны, заднік надта цьвёрды?..

З „Чаравічак" накіраваліся ў „Дом абутку" — там спачувальна паківалі галавой:

— У канцы верасьня былі аўстрыйскія боцікі.

— Пэўна, чарга...

— Вядома, людзей больш, чым боцікаў.

— У „Алесі", ГУМе, „Беларусі" паўтараецца амаль той-жа дыялёг... І толькі ў вітрынах фірменнага магазыну мінскага абутковага аб'яднаньня „Прамень" мы ўбачылі прыгожы маладзёжны абутак. Так, тут былі і „тапачкі балерыны", і чаравічкі на „венскіх" абцасах, і яркія красоўкі, і боты „на маннай кашы" — з прастрочкай, абшытыя футрам, без бліскавіцы („зьшэра" — род. „Б-са") і яшчэ шмат якога прыгожага абутку. Карацей, тут мы ўбачылі і з задавальненьнем адзначылі, што зусім неабавязкова траціць час на пошукі дэфіцытнага імпартнага абутку, калі на хвабрыцы тваёго гораду ўмеюць вырабляць ня горшы і да таго-ж намнога таньнейшы.

Але наш аптымізм зьнік, калі мы ўбачылі побач зь вітрынай столік з анкетамі: прыгожыя мадэлі былі толькі „для вока". Выраблялі іх

„Прамень" абяцае ў наступным годзе.

— Колькі месяцаў прыйдзецца пачакаць...

— Думаеце? Я вельмі доўга чакала, — адмоўна круціць галавой дзяўчына ў чырвонай курткы, што разам з намі разглядала калекцыю. — Спадзявалася: усё-ж выпусьцяць мадэль, якую дэманстравалі ў 1982-м...

Прадавец-кансультант таксама, нажаль, пацьвердзіла, што абяцанкі і рэальныя прапановы МАА „Прамень" часта разыходзяцца. І растлумачыла:

— Нявыгадна ім ставіць на паток маладзёжны асартымэнт. Для пляну ямчэй больш даражэйшы.

Вось як?

Наша рэспубліка, паводле меркаваньня спэцыялістаў, нават „перанаселена" абутковымі прадпрыемствамі: віцебскае, магілёўскае, мінскае, бабруйскае, баранавіцкае, гродзенскае, нарэшце, лідзкае, а зручнага, элегантнага, моднага абутку ўсё роўна не хапае.

СЬВ. ПАМ.

ЕЎФІМІЯ РАГАЛЕВІЧ

13-га лістапада 1983 г. ў Лебаноне, штат Пэнсыльванія (ЗША), адыйшла на 69-ым годзе жыцьця на вечны супачынак сьв. пам. Еўфімія Рагалевіч. Нябожчыца нарадзілася на Палесьсі; пакінула па сабе мужа Міхаіла, трох сыноў, чатыры дачкі, пятнаццаць унукаў і двух праўнукаў.

Даўгой і цяжкой была дарога, што прывяла сям'ю Рагалевічаў у Лебанон. Цяжкасьці вайны, высяленьне ў Нямеччыну й непасільная праца там не зламалі моцнай волі й вялікай веры ў Божы провід Еўфіміі й Міхася Рагалевічаў. Яны перамаглі ўсе цяжкасьці, дагледзелі сваіх малых дзяцей і з дапамогаю Царквы Мэнанітаў перабраліся на сталае пасяленьне ў Злучаныя Штаты Амэрыкі. Давялося ўладжваць жыцьцё ад пачатку. Па некаторым часе на сельскай гаспадарцы, яны пераехалі ў Лебанон ды асэлі там настала. Праца для Еўфіміі й Міхася не была нечым новым. Дзякуючы сваёй умеласьці й настойлівасьці, тут у вольных абставінах, яны хутка прыдбалі дом ды паслалі ў школы сваіх дзяцей, зь якіх чацьвёра скончылі вышэйшыя школы. Еўфімія й Міхась, дбаючы пра матар'яльнае забясьпечаньне сваіх дзяцей, добра ведалі, што духовае ўзгадаваньне — куды важнейшае заданьне. У гэтым сэнсе, яны перадалі сваім дзецям праз добры прыклад і настаўленьне высокія маральныя якасьці.

Еўфімія й Міхась Рагалевічы ня толькі клапаціліся пра сваё асабістае жыцьцё, яны адначасна моцна захавалі прывязанасьць да ўсяго беларускага. Яны ахвярна падтрымоўвалі ўсе добрыя пачынаньні ў беларускім царкоўным і грамадзкім жыцьці. Працавітасьцю й чэснасьцю яны заваявалі прыхільнасьць і пашану сваіх суседзяў і шмат якіх Амэрыканцаў у сваім горадзе. Хата сьв. пам. Еўфіміі была шырока адчынена для кожнага земляка-падарожніка. У хаце гэтай кожнага спатыкалі цёпла, як роднага, гасьцінаю, пачастункам і ўспамінамі аб Бацькаўшчыне.

Не зважаючы на тое, што быў працоўны дзень, шмат прыйшло суправаджаць сьв. пам. Еўфімію ў апошняе падарожжа на зямлі. Былі суседзі й знаёмыя зь Лебанону, парахвіяне зь мясцовай царквы; прыехалі землякі й прыяцелі з блізкіх і далёкіх штатаў Амэрыкі. Прырода далучылася да суму сям'і і ўсіх прысутных — падаў густы, халодны дождж.

Няхай лёгкай будзе Ёй гасьцінная Амэрыканская зямля й няхай памяць аб Ёй будзе заўсёды сьвяжа сярод нас

Прыяцелі

МАСТАК АЛЯКСАНДАР ІСАЧОЎ

(Заканчэньне з б. 5-й)

адукацыяй. Ён самастойна вывучае літаратуру й тэорыю мастацтва, Біблію, цікавіцца веравызнаньнямі Ўсходу. Ягоныя творы ў кватэрным салёне Міхайлова хутка занялі цэнтральнае месца, прыцягваючы ўвагу аматараў неафіцыйнага мастацтва глыбінёй філязофскай падачы сюжэту малюнкаў і дасканалай тэхнікай іхнага выкананьня. Цікавіла гледачоў і разнастайнасьць самых сюжэтаў. Усё гэта зразумела, бо мастак тварыў, не будучы сьціснутым рамкамі афіцыйнага сацрэалізму, піса непадцэнзурна.

У 1979 годзе Аляксандар Ісачоў пачаў размалёўваць яшчэ адзін храм у горадзе Мазыры, дзе за кароткі тэрмін стварыў цэлы шэраг фрэскаў на сюжэты Старога й Новага Запаветаў Біблii — такія, як „Стварэньне сьвету", „Укрыжаваньне", „Уваскрасеньне Хрыста" ды іншыя. Адна з самых цудоўных ягоных іконаў — гэта вобраз сьвятой ігумені Еўфрасіньні, князёўны Полацкай.

Зразумела, што мастацкая дзейнасьць Ісачова выклікала раздражненьне ў савецкіх афіцыйных органах, у першую чаргу ў КДБ. КДБ пачало праследаваць Ісачова, яго абвінавачвалі ў паразытызьме, то ў паклёпе на савецкі палітычны лад, а то й зьмяшчалі ў псыхіятрычную бальніцу, як гэта мела месца ў 1981 г., калі ў Маскве адбыўся XXVI з'езд КПСС.

Ня спынілася КДБ і перад пагромамі неафіцыйных выставак. Разграміўшы кватэрны салён Міхайлова, якога пасьля, па сфабрыкаваных абвінавачваньні, прысудзілі да чатырох гадоў папраўча-працоўнай калёніі, якія ён адбываў на Калыме, КДБ пазбавіла Ісачова магчымасьці экспанаваць там свае малюнкі. На адрас Ісачова зноў пасыпаліся пагрозы, КДБ нават змушала сьвятароў не даваць яму больш заказаў на іконы. Адным словам, КДБ усімі сіламі старалася прышыць Ісачову палітычную небясьпечнасьць, каб пасьля засудзіць яго

ці зьмясьціць у так званую „псіхушку".

Узьнікае пытаньне: чаму-ж так палохае рэлігійнае й культурнае адраджэньне ў Савецкім Саюзе партыйных чыноўнікаў і КДБ? Адказ просты: грамадзтвам, якое будзе адчуваць сябе ў духовым жыцьці незалежным ад дзяржаўнага кантролю, ужо нельга будзе кіраваць тымі мэтадамі, якімі карыстаецца савецкая дзяржаўная машына, і такое грамадзтва, зразумела, больш ня будзе верыць афіцыйнай хлусьні.

Як складзецца далей лёс такога мастака, як Аляксандар Ісачоў, улічваючы рэальныя ўмовы жыцьця ў Савецкім Саюзе? Прагназаваць гэта цяжка, асабліва цяпер, калі з прыходам да ўлады Андропава ідэалягічны заціск пагражае стацца яшчэ больш жорсткім. У канцы мінулага году ленінградзкі КДБ разам зь міліцыяй сарваў працу хатняе выстаўкі Ісачова. Мастака выклікалі ў Рэчыцы ў пракуратуру, зноў пагражалі судом за паразытычны спосаб жыцьця. Вельмі ўжо падабаецца савецкім чыноўнікам называць такіх людзей „паразытамі", калі на самой справе запраўдныя паразыты на целе краіны — бязумоўна, яны самі. А імёны мастакоў якія ствараюць малюнкі, будучь жыць у стагодзьдзях, нават тады, калі ўжо і ад савецкай улады застанецца адзін успамін.

Зразумела, што калі-б Ісачоў выбраў іншы шлях і пайшоў у савецкае афіцыйнае мастацтва, ён хутка дабіўся-б там, як кажуць, „і рэгалій і ўшанаваньня", але быў-бы вымушаны лічыцца з цэнзурнымі ўстановамі сацрэалізму ды тлумачэньнямі савецкіх чыноўнікаў ад мастацтва, якія самі ў мастацтве нічога не разумеюць — як, прыкладам, міністр культуры СССР Дземічаў, які, як ведама, мае адукацыю інжынера, а не мастацтвазнаўца. Аляксандар Ісачоў выбраў другі шлях, шлях мастака, які стварае свае малюнкі так, як падказвае яму сумленьне.

Валеры Канавалаў

ПАПРАЎКА

Праз карэктарскі недагляд было прапушчанае прозьвішча сп-тва **Ганны й Тамаша Супруноў** зь пераліку тых, хто вітаў сяброў і знаёмых з калядным сьвятамі. Дзякуем сп-тву Супруном за ахвяру на газэту ды выбачаемся за памылку.

Рэдакцыя

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД "БЕЛАРУСА"

У сьнежні 1983 г. і студзені 1984 г. падпіска й ахвяры:

ЗША

Прыслана беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1. П. і І. Г. .... $ 100.00
2. Ул. Набагез 100.00
3. М. Шчорс 50.00
4. Ф. Сак 50.00
5. Л. Трусэвіч 50.00
6. М. Дубоўская 30.00
7. Н. Мароз 30.00
8. К. Верабей 30.00
9. М. Возьняк 30.00
10. В. Шудзейка 30.00
11. А. Я. 25.00
12. В. і М. М. 25.00
13. Я. Канарчук 25.00
14. С. Шабовіч 25.00
15. Н. Арсеньнева 20.00
16. І. Каханоўская 20.00
17. В. Казлоўскі 20.00
18. А. Кажан 20.00
19. М. Кіпель 20.00
20. Н. Кудасава 20.00
21. Т. Пятроўскі 20.00
22. В. Ракуць 20.00
23. В. і Р. Жук-Грышкевіч 20.00
24. В. Паўкэ 12.00

Разам: $ 812.00

За калядныя віншаваньні:

1. О. Качан .... $ 40.00
2. К. Акула 20.00
3. Ю. і Л. Корчык 20.00
4. Н. Арсеньнева 10.00
5. М. Кіпель 10.00
6. В. Рамук 10.00

Разам: $ 110.00

Праз сп. А. Строчаня, прадстаўніка газэты ў Агаё:

1. А. Стрэчань .... $ 30.00
2. А. Кананчук 20.00
3. К. Калоша 25.00
4. М. Страпко 20.00
5. К. Каляда 12.00
6. Я. Каваленка 20.00
7. А. Яраховіч 20.00
8. Я. Раковіч 20.00
9. К. Матальцкі 20.00
10. С. П. 15.00
11. В. Яцэвіч 20.00
12. М. Лукашэвіч 10.00
13. В. Лукашэвіч 10.00
14. В. Дурэйка 20.00
15. А. Сацэвіч 20.00
16. М. Яраховіч 10.00
17. Я. Ханенка 20.00
18. З продажу газэты 20.00

Разам: $ 332.00

КАНАДА

1. М. і Ю. Пракопчык .... $ 20.00
2. І. і Е. Пітушка 15.00
3. Я. Пітушка 15.00

Разам: $ 50.00

БЭЛЬГІЯ

1. а. А. Смаршчок .... **$ 20.00**

АЎСТРАЛІЯ

Праз сп-чну М. Каранеўскую з Сыднэю:

1. С. Яраховіч .... аўстр. ф. 30.00
2. Л. Грыцэ .... аўстр. ф. 20.00

Разам: а. ф. 50.00
ам. дал. 50.18

Усім прадстаўнікам, ахвярадаўцам і падпішчыкам шчырая падзяка!

Рэдакцыя „Беларуса"

КАЛЯНДАР „БЕЛАРУСА"

З гэтым нумарам газэты рассылаецца насьценны каляндар палітычна-культурных угодкаў на 1984 год. На запатрабаваньне могуць быць высланыя дадатковыя паасобнікі. Цана календара — 1 дал. за экзэмпляр.

Рэдакцыя просіць кожнага з чытачоў падумаць пра юбілейныя даты 1985 году й падаць іх да ведама нам, каб найважнейшыя ўгодкі былі адзначаныя ў наступным выданьні календара, што выйдзе ў сьнежні сёлета.

Кастусь Каліноўскі
(1838-1864)

Не загіне край забраны, покі будуць людзі.
Янка Купала

Беларус

ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ
BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
P. O. Box 178 Jamaica, N. Y. 11432 U. S. A.

Антон Луцкевіч
(1884-1946)

КАЛЯНДАР ПАЛІТЫЧНА-КУЛЬТУРНЫХ УГОДКАЎ НА 1984 ГОД

СТУДЗЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

ЛЮТЫ

Н	П	А	С	Ч	П	С
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29			

САКАВІК

Н	П	А	С	Ч	П	С
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

КРАСАВІК

Н	П	А	С	Ч	П	С
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

ТРАВЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

ЧЫРВЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

НА ПРАЦЯГУ ГОДУ СПОЎНІЦЦА: **700 год** ад пераможнае бітвы ў 1284 г. войска князя Рынгальда з татара-мангольскімі наезьнікамі каля вёскі Магільна. **575 год** ад пачатку ў 1409 г. „Вялікае вайны" Вялікага Княства Літоўскага (Беларусі) й Каралеўства Польскага супраць Тэўтонскага Ордэну. **550 год** ад пачатку ў 1534 г. вайны Вялікага Княства Літоўскага з Маскоўскім Княствам Івана Грознага. **520 год** ад перамогі ў 1564 г. пад Чашнікамі войскаў Вялікага Княства Літоўскага над маскоўскім войскам. **400 год** ад заснаваньня ў 1584 г. ў Нясьвіжы езуіцкае калегіі, галоўнага асяродку пашырэньня каталіцтва на Беларусі. **350 год** ад нараджэньня ў 1634 г. Казімера Лышчынскага, філёзафа. **190 год** ад нараджэньня ў 1794 г. Яна Баршчэўскага, пісьменьніка. **190 год** ад антырасейскага паўстаньня пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касьцюшкі. **150 год** ад адчыненьня ў 1834 г. ў Віцебску настаўніцкае сэмінарыі. **125 год** ад цэнзурнае забароны перакладу В. Дунінам-Марцінкевічам паэмы Адама Міцкевіча „Пан Тадэвуш". **120 год** ад адчыненьня ў 1864 г. настаўніцкае сэмінарыі ў Маладэчне. **120 год** ад пачатку працы ў Вільні Археалягічнае Камісіі. **100 год** ад выхаду ў 1884 г. ў Пецярбургу падпольнага часапісу беларускіх народнікаў „Гомон". **80 год** ад заснаваньня на пачатку 1904 г. Паўночна-Заходняга й Палескага камітэтаў Расійскае Сацыял-Дэмакратычнае Партыі. **75 год** ад адчыненьня ў 1909 г. ў Рагачове настаўніцкае сэмінарыі.

СТУДЗЕНЬ. 1. I. 1919 — абвешчаньне Беларускае Савецкае Сацыялістычнае Рэспублікі (БССР). 1. I. 1919 — адчыненьне Віленскае Беларускае Гімназіі, арганізаванае І. Луцкевічам. **11. I. 1899** — нарадзілася Канстанцыя Буйла, паэтка. **27. I. 1934** — Расстрэл вяліскіх паўстанцаў. **31. I. 1884** — нарадзіўся Антон Луцкевіч, культурны й палітычны дзеяч.

ЛЮТЫ. 15. II. 1904 — нарадзілася Ларыса Александроўская, сьпявачка. **25. II. 1909** — нарадзіўся Сяргей Дарожны, паэт.

САКАВІК. 5-6. III. 1934 — першы зьезд журналістаў БССР. **7. III. 1924** — пастанова Прэзыдыюму ЦВК СССР „Аб аб'еднаньні ў складзе БССР усіх тэрыторыяў Савецкага Саюзу з бальшынёй беларускага насельніцтва". **20. III. 1939** — сьмерць пісьменьніка Максіма Гарэцкага. **22. III. 1864** — пакараньне сьмерцяй Кастуся Каліноўскага, кіраўніка паўстаньня 1863 году. **24. III. 1794** — выбух антырасейскага паўстаньня пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касьцюшкі. **25. III. 1918** — абвешчаньне незалежнае Беларускае Народнае Рэспублікі (БНР).

КРАСАВІК. 15. IV. 1919 — упяршыню ў Злучаных Штатах Амэрыкі (у ўкраінскай газэце „Свобода") выдрукаваны пабеларуску верш Янкі Купалы (прысьвечаны Тарасу Шаўчэнку).

ТРАВЕНЬ. 12. V. 1954 — БССР увайшла ў Арганізацыю Аб'еднаных Нацыяў да справаў Адукацыі, Навукі й Культуры (ЮНЭСКО). **21. V. 1894** — нарадзіўся Мікалай Галадзед, дзяржаўны дзеяч.

ЧЫРВЕНЬ. 40 год ад адчыненьня ў Менску Беларускае Ахвіцэрскае Школы. **6. VI. 1934** — памёр праф. Браніслаў Эпімах-Шыпіла. **8-14. VI. 1934** — першы зьезд пісьменьнікаў БССР. **16. VI. 1834** — нарадзіўся Аляксандар Ельскі, этнограф. **19. VI. 1924** — нарадзіўся Васіль Быкаў, пісьменьнік. **26. VI. 1909** — нарадзіўся Антон Адамовіч, літаратар і гісторык. **27. VI. 1944** — Другі Ўсебеларускі Кангрэс у Менску.

ЛІПЕНЬ. Заснаваньне ў Нью Ёрку **35 год таму** (1949 г.) Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня (БАЗА). **2. VII. 1909** — нарадзіўся Алесь Карповіч, кампазытар.

ЖНІВЕНЬ. 6. VIII. 1884 — нарадзіўся Яўген Хлябцэвіч, бібліёграф. **11. VIII. 1974** — адкрыцьцё помніка Франьцішку Скарыну ў Полацку.

ВЕРАСЕНЬ. 9. IX. 1944 — пагадненьне паміж БССР і Польскім Нацыянальным Камітэтам Вызваленьня аб эвакуацыі Беларусаў з Польшчы й Палякоў з БССР. **12. IX. 1934** — памёр праф. Аўген Барычэўскі, літаратуравед. **14. IX. 1884** — нарадзіўся Фабіян Абрантовіч, сьвятар і рэлігійны дзеяч. **14. IX. 1964** — памёр Язэп Пушча, паэт. **17. IX. 1939** — далучэньне Заходняе Беларусі да БССР. **27. IX. 1919** — нарадзіўся Лукаш Калюга, пісьменьнік. **30. IX. 1934** — памёр праф. Мітрафан Даўнар-Запольскі.

КАСТРЫЧНІК. 28. X. 1884 — нарадзіўся Флярыян Ждановіч, актор. **25. X. 1924** — пастанова ЦК КПБ аб выдаваньні часапісу „Полымя".

ЛІСТАПАД. 60 год ад выхаду часапісу „Работніца і Сялянка". **2. XI. 1909** — нарадзіўся Максім Лужанін, паэт. **6. XI. 1884** — нарадзіўся Язэп Лёсік, мовавед, палітычны дзеяч, пэдагог. **29. XI. 1859** — нарадзіўся Мікалай Янчук, этнограф. **22. XI. 1944** — памёр Кузьма Чорны, пісьменьнік.

СЬНЕЖАНЬ. 60 год ад выхаду дзіцячага часапісу „Бярозка". **8. XII. 1914** — нарадзіўся Часлаў Сіповіч, біскуп, рэлігійны й культурны дзеяч. **17. XII. 1884** — памёр пісьменьнік Вінцук Дунін-Марцінкевіч. **19. XII. 1949** — хіратонія а. Васіля Тамашчыка ў епіскапы Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы. **22. XII. 1934** — заснаваньне ў Аргентыне Беларускага Культурна-Прасьветнага Таварыства. **25. XII. 1834** — нарадзіўся Нікадзім Сільвановіч, жывапісец.

Дадатак да газэты „Беларус" № 315, студзень 1984 г.

ЛІПЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

ЖНІВЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

ВЕРАСЕНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23/30	24	25	26	27	28	29

КАСТРЫЧНІК

Н	П	А	С	Ч	П	С
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

ЛІСТАПАД

Н	П	А	С	Ч	П	С
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	**20**	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

СЬНЕЖАНЬ

Н	П	А	С	Ч	П	С
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23/30	24/31	25	26	27	28	29